

Darba vides riska novērtēšanas vadošie norādījumi

Darba drošības un veselības aizsardzība

Saturs

Priekšvārds	4
Ievads	5
A. daļa: Darba vides riska novērtēšana – vispārīgie principi	6
Piezīme	6
1. nodaļa: Darba vides riska novērtēšanas vispārīgie principi un prakse	7
1. Definīcijas	7
2. Darba vides riska novērtēšanas mērķis	7
3. Darba vides riska novērtēšanas pamatelementi	9
4. Metodes	12
5. Darba vides riska novērtēšanas rezultāti	19
6. Darba vides riska novērtēšanas organizēšana	22
7. Personu izvēle, kuras sniedz novērtējumu	23
8. Nepieciešamā informācija	24
9. Informācijas avoti	25
10. Dokumentācija	26
11. Aizsardzības un preventīvo pasākumu uzraudzība	27
12. Analīze un pārskats	27
1. A pielikums: Paskaidrojoši piemēri darba situācijām un darbībām, kas saistītas ar darba vides riska novērtēšanu.	29
2. A pielikums: Darbinieki un citas personas riska faktoru ietekmes situācijās.	33
2. nodaļa: Ārējo darba drošības un veselības aizsardzības speciālistu vai konsultantu izvēle, iesaistīšana un izmantošana darba vides riska novērtēšanā.	34
1. Ievads	34
2. Gadījumi, kuros izmanto konsultatīvos un citus ārējos dienestus	34

3. Ārējo dienestu izvēle darba vides riska novērtēšanas gadījumā	34
4. Ārējo dienestu instruktāžas: specifika, pamatprincipi	36
5. Izvērtējums ārējo dienestu darba vides riska novērtēšanai	37
6. Ieviešana	
B. daļa: Darba vides riska novērtēšana darba vietā – mazos un vidējos uzņēmumos.	38
Piezīme	38
1. Ievads	39
2. Kandidatūras izvēle darba vides riska novēršanas vadīšanai	40
3. Darba vides riska novēršana, ņemot vērā zināmus bīstamības faktora aspektus	41
4. Riska faktora kontrole darba procesā	43
5. Personisko aizsardzības līdzekļu izmantošana	44
6. Prioritāšu izvirzīšana kontroles pasākumos	
1. B pielikums: Pakāpeniska pieeja vienkārša riska identificēšanā un izvērtēšanā.	46
2. B pielikums: Darba vides riska novērtēšana pakāpeniskā kārtībā.	49

Priekšvārds

Šī rokasgrāmata sastādīta Luksenburgā Darba drošības un veselības aizsardzības direkcijā, tās mērķis ir palīdzēt dalībvalstīm menedžmenta un darba drošības riska novērtējuma pienākumu izpildē, izklāstīta Direktīvas 89/391/EEC ietvaros.

Konsultatīvā komiteja par darba drošības, higiēnas un veselības aizsardzības jautājumiem darba vietā, piedalījās šī dokumenta sagatavošanā un uzskata, ka tas ir patiess vienprātības atspoguļojums, sasniegts kopā ar ieinteresētajām pusēm.

Darba vides riska novērtēšanas vadošie norādījumi ir viens no pasākumiem, kuri iekļauti Kopienas dalībvalstu programmā par darba drošības, higiēnas un veselības aizsardzību darbā (1996 – 2000) – COM(95) 282 beigās.

Ievads

Šis dokuments nav paredzēts Kopienas dalībvalstīm, lai to izmantotu vai pārstrādātu, lai sniegtu padomus darba devējiem, darbiniekiem un citām ieinteresētām pusēm, kad viņi nodarbojas ar darba vides riska novērtēšanas praktisko ieviešanu, ievērojot Padomes Direktīvas 89/391/EEC (īpaši 6.3 (a) un 9.1 (a) pantu punktu prasības par sagatavošanās pasākumiem, uzlabojot darbinieku darba apstākļus darba vietās. Dokumentā ir rakstīts par to, kā jāpamato stratēģija bīstamības identificēšanā un riska faktoru kontrolē. Jāveic visu darbinieku konsultācijas un jāsekmē darba devēju, menedžeru un darbinieku, vai viņu pārstāvju līdzdalība darba vietā, saskaņā ar nacionālajiem likumiem, nolikumiem un praksi. Dokuments nav tādā stāvoklī, lai izstrādātu konkrētu sagatavošanas darbu ieviešanu, kas veikta katrā dalībvalstī Direktīvas 89/391/EEC ietvaros. Tāpēc tas būs jāveic tiem, kuri lasīs šo dokumentu, kā tas vislabāk izdarāms, ievērojot katras valsts nacionālo likumdošanu.

A. daļas 1. nodaļa norāda kā izstrādāt darba vides riska novērtēšanas principus. Tajā rakstīts par veicamo darbību, lai identificētu un novērstu riska cēloņus vai veiktu nepieciešamos kontroles pasākumus. Dokumentā ir sniegti ikdienišķu riska situāciju salīdzinājumi un tādā veidā darba vides riska novērtēšana ir redzama kontekstā. Nav nepieciešams uzskatīt šī satura vadlīnijas kā vienīgo metodi, lai veiktu darba vides riska novērtēšanu. Var pielietot dažādas metodes, lai sasniegtu vienu un to pašu mērķi.

Dokumenta A. daļā, 2. nodaļas sākumā ir ierosinājumi kādā veidā darba devējiem uzsākt iesaistīt ārējo dienestu palīdzību darba vides riska novērtēšanā darba vietā un kā pārliecināties par to, vai uz šiem dienestiem var paļauties. Lai gan, apsverot šo jautājumu, jāuzsver, ka ārējie dienesti nav jāizmanto kā aizvietojums darba devēja drošības un veselības aizsardzības vadošajam darbam un kurš ir juridiski atbildīgs par to.

Dokumenta B. daļas beigas ir paredzētas mazo un vidējo uzņēmumu vajadzībām, kuros resursi un ekspertīzes ir ierobežotas. Ierosināts, kā dalībvalstis var dot padomu šādiem biznesa uzņēmumiem risinot bīstamības un riska faktoru novērtēšanu pašiem, vai uzsākt saistības ar konsultatīvajiem dienestiem.

Lai gan šis dokuments galvenokārt izskata riska novērtēšanas jautājumus, bet arī zināmā mērā tas aplūko menedžmenta aspektus. Tas ir nenovērtami, tāpēc ka norobežošanās darba vides riska novērtēšanā un vadīšanā darba vietā, praktiskajā darbībā bieži ir neskaidra: pati riska novērtēšanas darbība praksē uzdod jautājumus par kontroles pasākumu iespējām un skar riska vadību sfēru. Bieži tie, kuri ir kompetenti padomu sniegšanā un kontroles pasākumos, bet ne vienmēr tas tā būs.

A. daļa

Darba vides riska novērtēšana – vispārīgie principi.

Piezīme:

Dalībvalstis var izmantot vai pārstrādāt šos norādījumus, saskaņot tos ar nacionālo likumdošanu un administratīvajiem nolikumiem, noteikumiem savā teritorijā.

1. nodaļa.

Darba vides riska novēršana – vispārīgie principi un prakse.

Riska faktoru novēršanas pārskats.

1. Definīcijas

1.1. Vārdiem “bīstamība” un “risks” nav vienmēr dota viena un tā pati nozīme, kā arī nozīme mēdz būt atšķirīga dažādās zinātniskās disciplīnās. Šajā dokumentā šo vārdu nozīmes pielietojums ir pieņemts un uzskatīts par izmantojamu darba vietu praktiskajā kontekstā.

1.2. Definīcijas ir sekojošas:

- i. **Bīstamība:** patiesas vērtības vai spējas (piemēram, darba materiāli, iekārtas, darba metodes un līdzekļi), kas rada kaitējumu.
- ii. **Risks:** varbūtība, ka nodarbināto drošībai vai veselībai darba vidē var rasties kaitējums un šā kaitējuma iespējamā smaguma pakāpe.
- iii. **Darba vides riska novēršanai:** riska ietekmes novēršanas process darbinieku veselībai un drošībai gadījumos, kad pastāv bīstamība darba vietā.

2. Riska faktoru novēršanas mērķis.

2.1. Katrā darba vietā, darba devēja vispārējs pienākums ir nodrošināt darbinieku drošību un veselības aizsardzību no jebkura aspekta, kas attiecas uz darbu. Riska faktoru novēršanas izstrādes mērķis ir darba devēja efektīva spēja veikt nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu darba drošības un veselības aizsardzību.

Šie pasākumi ietver:

- darba vides riska aizkavēšanu;
- nodarbināto nodrošināšanu ar informāciju;
- nodarbināto nodrošināšanu ar apmācību;
- līdzekļu pielietošanu un nepieciešamo pasākumu organizēšanu.

2.2. Darba vides riska novēršanas mērķis iekļauj darba riska aizkavēšanu vai novēršanu, bet praksē to ne vienmēr sasniedz. Vietās kur nav iespējams risku likvidēt, to jāsamazina un nenoskaidrotos riska faktorus jākontrolē. Tas

iekļauj pārskata programmās, novērtē no jauna un apsver iespējas to mazināšanai un turpmākai likvidācijai, izmantojot jauniegūtās zināšanas.

2.3. Darba vides riska novēršana jāstrukturē un jāpielieto tā, lai tā palīdzētu darba devējam vai atbildīgajai personai darbā:

- identificēt, paredzēt, novērtēt risku un bīstamību darba drošības un veselības aizsardzībā, veikt nepieciešamos aizsardzības pasākumus saskaņā ar likumdošanas prasībām;
- novērtēt riska faktorus, lai iegūtu vislabāko informāciju par darba iekārtām, ķīmiskām vielām vai izmantojamiem preparātiem, apgādājot ar visu nepieciešamo darba vietu un darba organizēšanu;
- pārbaudīt vai veiktie pasākumi ir adekvāti;
- izvirzīt prioritātes turpmāko nepieciešamo pasākumu veikšanā;
- pierādīt sev, kompetentiem speciālistiem, darbiniekiem un viņu pārstāvjiem, ka visi faktori, kas saistīti ar darbu ir ņemti vērā, pieņemot saprātīgu lēmumu par risku un nepieciešamo pasākumu veikšanu tā novēršanai, lai nodrošinātu darba drošības un veselības aizsardzību;
- pārliecināties, ka preventīvie pasākumi, darba un ražošanas metodes ir pareizas, ieviešot sekojošu darba vides riska novēršanu, nodrošināt aizsardzības līmeņa uzlabošanu darbinieku darba drošības un veselības aizsardzībā.

2.4. Kā iepriekš ierosināts, riska faktoru novēršana ir jāpārskata, jo izmaiņas var mainīt esošo riska uztveri darba vietā, uzsākot jaunus procesus, pielietojot iekārtas vai materiālus, izmainot darba organizēšanu un izraisot jaunas darba situācijas, ieskaitot jaunas telpas un darbnīcas.

2.5. Jebkura riska novēršanā un sekojoša riska faktora likvidēšanā vai kontroles pasākumu veikšanā ir būtiski, ka risks netiek pārcelts citur, radot vienas problēmas atrisinājumu, iespējams radīt citu problēmu. Piemēram, uzskatot par patiesību, ka biroja logu jānodrošina ar dubultstiklu, lai mazinātu troksni no ārpusē. Šādā gadījumā telpas jānodrošina ar attiecīgu ventilāciju. Vienlīdz svarīgi, ka risks nedrīkst būt pārcelts uz citu zonu; piemēram, nodrošinot toksisko vielu izplūdes ventilāciju tādā veidā, ka izplūdes izdalījumi novirzās citā darbistabā vai uz citu sabiedrisku objektu atrašanās vietu (kāda slimnīcā morga izplūdes ventilācija bija novirzīta zem bērnu palātas logiem).

2.6. Riska novēršanas procedūras īss izklāsts, iekļaujot riska menedžmenta elementus, ir redzams sekojošās diagrammas 1. tabulā.

3. Darba vides riska novērtēšanas pamatelementi.

3.1. Riska novērtēšana ir sistemātiska darba vietas pārraudzība, ņemot vērā faktorus, kas varētu radīt kaitējumu vai darba traumas. Ja nevar likvidēt bīstamību darba vietā, tad jāveic preventīvos vai aizsardzības pasākumus, lai kontrolētu riska avotu. Skatīt paskaidrojošā saraksta 1.A pielikumu.

3.2. Darba vides riska novērtēšanas process jāvada konsultējoties un iesaistot visus darbiniekus attiecīgā darba vietā: darba devējus, vadošos darbiniekus, darbiniekus un viņu pārstāvjus. Viņi visi sniedz savu ieguldījumu procesā dažādās pakāpēs.

3.3. Riska novērtēšana ietver sekojošas darbības:

- bīstamības identificēšana;
- darbinieku (vai citas personas) identificēšana, kuri pakļauti potenciāla riska bīstamības ietekmei;
- riska novērtējums (kvalitatīvs vai kvantitatīvs);
- riska likvidēšanas iespējas;
- pieņemt lēmumu par turpmāku pasākumu veikšanu riska aizkavēšanai vai mazināšanai.

Šīs darbības sīkāk analizētas 4. nodaļā "Metodes".

3.4. Riska novērtēšanā jāietver riska faktorus, kas var parādīties darbā, kurus var paredzēt. Risks, kas rodas ikdienišķā darbībā, kas sastopams ikdienas dzīvē, netiek ņemts vērā (piemēram, biroja personāls, gūstot ievainojumus saskarē ar papīru), var tam nepievērst īpašu uzmanību, ja vien darba izpildē vai organizēšanā šādi riska faktori netiks novērsti.

3.5. Riska novērtēšana jāveic visās darba vietās. Plašāk tās var iedalīt šādās kategorijās:

- nekustamie īpašumi (celtnes), piemēram, biroji, skolas, rūpnīcas;
- darba vietas objekta maiņa, piemēram, būvlaukuma vietas atrašanās maiņa, kuģu būvniecības maiņa, doku maiņa;
- mobilas darba vietas, piemēram, īslaicīga sabiedrisko dienestu uzturēšanās pildot pienākumus.

Tomēr, atkarībā no atrašanās vietas, darbs var:

- noritēt celtnēs, kā darbnīcās ar ražošanas līnijām;

- mainīties un attīstīties, piemēram, būvlaukuma atrašanās vieta; un, protams, var būt variācijas starp šiem ekstremālajiem gadījumiem. Tāpēc riska novērtšana jāplāno, lai iekļautu dažādus darba vietas paraugus.

3.6. Darba vietas, kas relatīvi mainās, tādi kā biroji, mehāniskās darbnīcas vai apģērbu (šūšanas) cehi, riska novērtšana ietver:

- ikdienišķu apstākļu novērtēšanu;
- nav atkārtoti jāsalīdzina darba iecirkņi;
- jāidentificē vajadzība caurskatīt vai dažādos riska novērtēšanu, kad apstākļi mainās, piemēram, kad ievieš jaunas mašīniekārtas, metodes vai materiālus, vai maina apkalpi.

3.7. darba vietās, kur apstākļu dēļ jāmaina riska novērtēšanas prasību principi, jāņem vērā izmaiņas. Riska faktoros var novērtēt vispārīgi, tā, ka riska novērtēšanas vai kontroles principi tiek pielietoti pat, ja mainās darba atrašanās vieta. Piemēram, labu sastatņu izmantošanas veidu var attiecināt uz jebkuru būvlaukuma atrašanās vietu, fermeriem jāņem vērā dažādi gadalaiku apstākļi, paciešot tos strādājot brīvā dabā vai logu mazgātājiem jānodrošina droša pieeja.

3.8. Riska novērtēšanu jāveic ne tikai darba devējam vai darba devēja pārstāvim strādājot izolēti, bet arī iesaistot darbiniekus vai viņu pārstāvjus. Viņus jākonsultē par riska novērtēšanas nepieciešamību un jāsniedz informācija par secinājumiem pēc riska faktoru novērtēšanas un veicamajiem preventīvajiem pasākumiem.

3.9. Otrs svarīgs elements, kas jāņem vērā, ir citu dienestu darbinieku klātbūtne darba vietā. Viņu klātbūtne ne tikai var būt pakļauta riskam, bet arī viņu darbība var izraisīt riska situācijas patstāvīgi strādājošajiem darbiniekiem telpās. Piemēram, darba vadītājs var novietot savu transportu būvlaukumā, kura klātbūtne var būt negaidīta, un var izraisīt uzliesmošanu metinot vai rīkojoties ar smagām iekārtām, vai pārvietojot citus materiālus tuvu ejām un gājēju celiņiem, kas var radīt potenciālas riska situācijas strādājošajiem darbiniekiem, kuriem šādas darbības var būt nezināmas.

3.10. Darbiniekiem, kuri strādā citu uzņēmumu telpās, piemēram, apkopes darbos, uzņēmējiem no personāldaļas, jānodrošina šiem darbiniekiem darba drošības un veselības aizsardzība darba vietā. Darba devējiem jānovērtē risks, ņemot vērā, mijiedarbību starp darbiniekiem un viņu darbību, un tiem darbiniekiem, kuru uzņēmumā viņi strādā. Viņiem jāinformē telpu nomnieks un citi darba devēji un viņu strādnieki, kuri var tikt pakļauti jebkuram riskam. Tā rašanās gadījumā ir jāveic nepieciešamie preventīvie pasākumi.

3.11. Apmeklētājiem kā studentiem, sabiedrības locekļiem, slimnīcu pacientiem ir jāpievērš īpaša uzmanība, jo viņi var neapzināties pastāvošos riska faktorus un neievērot piesardzību. Tāpēc daudzos uzņēmumos ir izstrādāti noteikumi apmeklētājiem, tādējādi nodrošinot viņus ar noteikumu kopijām.

4. Metodes.

4.1. Nav noteiktu likumu kā uzsākt riska novērtēšanu. Tomēr pastāv 2 principi, kurus jāpatur prātā, kad uzsāk darba vides riska novērtēšanas procesu:

- strukturēt novērtēšanu, lai nodrošinātu būtisku bīstamības un riska faktoru aizkavēšanu tur, kur tas ir paredzēts (piemēram, pārskatīt uzdevumus, kas saistīti ar telpu tīrīšanu, kura var pārsniegt normālas darba dienas garumu vai apkalpojošās nodaļas, kas rūpējas par atkritumu savākšanu);
- kad risks ir identificēts, vispirms tā novērtēšana jāsāk ar aptauju vai to var likvidēt, vai mazināt (piemēram, vai ir iespējams izvairīties no satiksmes problēmām iekšējā teritorijā?).

4.2. Dažādus darba vides riska novērtēšanas principus un to kombinācijas var aizgūt, nodrošinot to pamatelementu iekļaušanu, kas izklāstīti iepriekšminētā 3. paragrāfā. Parasti darba vides riska novērtēšanai nepieciešams:

- darba vides apskate (piemēram, piekļūšana, grīdu stāvoklis, gāzes mehānismu drošība, putekļi un izplūdes gāzes, temperatūra, apgaismojums, troksnis utt.);
- izvērtēt uzdevumus, kuri jāveic darba vietā (visus uzdevumus, kuri ietver riska novērtēšanu);
- izvērtēt uzdevumus, kuri jāveic darba vietā (jāatdala riska novērtēšanas un cita veida uzdevumi);
- novērot un sekot darba gaitai (pārbaudīt procedūru noriti un paredzēt citu riska faktoru parādīšanos);
- izvērtēt darba vides raksturu (novērtēt bīstamības ietekmi);
- izvērtēt ārējos faktorus, kuri varētu ietekmēt darba vietas vidi (piemēram, piemēroties laika apstākļiem strādājot brīvā dabā);
- pārskatīt psiholoģiskos, sociālos un fiziskos faktorus, kuri var radīt stresu darbā, to mijiedarbību kopumā ar cita veida faktoriem, organizējot darbu un izvēloties darba vidi;
- izvērtēt uzņēmuma ekspluatācijas stāvokli un aizsargierīces (piemēram, kādas aizsargierīču sistēmas ir attiecīgajās vietās, lai aizsargātu no riska

ietekmes jaunās iekārtas, materiālus utt., modernizēt informāciju par riska faktoru ietekmi).

Darba vides iekšējais uzraudzības kritērijs izriet no darba drošības un veselības aizsardzības pamatiem:

- i. juridiskām prasībām;
- ii. standartiem un vadību (piemēram, nacionāli tehniskajām vadlīnijām, praktiskās darbības kodeksu, profesionālo līmeņu noteikšanu, arodorganizāciju standartiem, ražošanas vadību utt.);
- iii. hierarhiskie principi darba vides risku cēloņu novēršanā:
  - izvairīties no riska;
  - bīstamo aizstāt ar drošo vai mazāk bīstamo;
  - cīnīties ar riska faktoru cēloņiem;
  - biežāk veikt kolektīvus aizsardzības pasākumus nekā individuālus aizsardzības pasākumus (piemēram, biežāk kontrolēt tvaika un izplūdes ventilāciju nekā personiskos respiratorus);
  - nodrošināt aizsardzības līdzekļu uzlabošanu.

Lai atvieglotu lēmuma pieņemšanu, kam ir svarīga nozīme, var izmantot matemātisku pieeju sarežģītu riska problēmu risināšanā. Tā ir specifiska un šajā dokumentā to tuvāk neapskata.

Vairākuma darba vietu, šīs matemātiskās izteiksmes, kuras varētu būt pieņemamas riska novērtēšanā, aizstāj ar izstrādātiem modeļiem, kuri labi darbojas praksē, tie tika aplūkoti iepriekš.

2. tabula

Izmantojamie kritēriji darba vides riska novērtēšanā.

Juridiskās prasības.

Standartiem un vadību (piemēram, nacionāli tehniskajām vadlīnijām, praktiskās darbības kodeksu, profesionālo līmeņu noteikšanu, arodorganizāciju standartiem, ražošanas vadību utt.);

- hierarhiskie principi darba vides risku cēloņu novēršanā;
- izvairīties no riska;
- bīstamo aizstāt ar drošo vai mazāk bīstamo;
- cīnīties ar riska faktoru cēloņiem;
- biežāk veikt kolektīvus aizsardzības pasākumus nekā individuālus aizsardzības pasākumus (piemēram, biežāk kontrolēt tvaika un izplūdes ventilāciju nekā personiskos respiratorus);
- nodrošināt aizsardzības līdzekļu uzlabošanu.

4.3. Darba vides riska novērtēšanas metodes piemērošana ir atkarīga no:

- darba vietas rakstura (piemēram, nemainīgs vai pārejošs);
- darbības veida (piemēram, atkārtotas darbības, mainīgas darbības, darbs pēc pieprasījuma);
- uzdevuma izpildes (piemēram, atkārtota, gadījuma rakstura kā strādnieku grupas darbs, sezonālu pesticīdu izmantošana, augsta riska darbs ar elektriskām ierīcēm, atrašanās norobežotās vietās);
- tehniskās komplikācijas.

Dažos gadījumos, viena darbība ietver visas riska pakāpes darba vietā un to var piemērot apstākļiem. Citos gadījumos var izmantot dažādas metodes dažādiem darba vietas posmiem.

Piemēram, lielai mehāniskai darbnīcai ar standarta produkcijas klāstu var piemērot darba sadali, apsverot riska ietekmes novērtēšanu:

- mehāniskās iekārtas un to bīstamība, ieverot risku, kas var rasties no datoru kontroles tehnoloģijām;
- materiālu ražošanas un (mašīnu) dažādu iekārtu izmantošanas, piemēram, īpaši piemaisījumi šķidrumu dzesēšanai utt., un iespējamā riska ietekme uz veselību;
- vispārējās vides (piemēram, temperatūras, ventilācijas, mitruma, trokšņa, apgaismojuma);
- izmantojamiem līdzekļiem;
- palīgierīču izmantošanas; kā ceļamās ierīces, darba transports;
- īpašiem procesiem, piemēram, metāla rūdīšanas;
- elektroiekārtu drošības;
- citām darbībām, kā telpu apkopšanas un uzturēšanas kārtībā;
- psiholoģiskiem, sociāliem un fiziskiem faktoriem, kuri rada stresu darbā.

Dažas citas darbības, kas ir cieši saistītas ar ceļiem, darbnīcām, var novērtēt pa posmiem, apsverot uzdevumus, izmantojot telpas kopumā, piemēram, logu mazgāšanu, apgaismes ierīču uzstādīšanu, jaunu iekārtu izvēli, jaunu darbinieku apmācīšanu.

Tomēr, ja šīs darbības ir novērtētas pa posmiem, un tas nebūs mazāk svarīgi, izvērtēt vai var rasties mijiedarbība starp tām, kuras var ietekmēt darba vides riska novērtēšanu.

Vairums novērtējumu, kurus veic augšminētajos piemēros, jāpamato uz darba norises pārraudzību. Taču daži aspekti, tādi kā datoru kontroles tehnoloģiju izmantošanas darbi, var prasīt vairāk uzmanības, kas praksē pamatojas uz iedibinātajām un ieviestajām darba procedūrām.

4.4. Darba vides riska novērtēšanu jāuztver kā procesu, kuru izstrādā pakāpeniski, sēriju veidā, kur katra sekojošā darbība ir fokusēta, dziļāk izvērtēta riska identificēšanā. Plašāk šīs darbības var raksturot kā:

- darba vides riska novērtēšanu, pēc atsevišķa principa tos dala labi pazīstamos faktoros, kuriem kontroles ir jau identificēti un veikti uz vietas un kā riska faktoros, kurus vēl sīkāk jāizvērtē. Nepilnīgi apzinātiem riska faktoriem ir nepieciešama rūpīga izvērtēšana. Šī darbība var novest pie turpmākām darbībām, ja izmanto izsmalcinātākus līdzekļus riska novērtēšanai sarežģītās riska situācijās.

Šīs darbības var sekmēt novērtēšanu, kura aprakstīta turpmāk 4.8 paragrāfā.

Izvēloties darba vides riska novērtēšanas principus, kas sekmētu bīstamības identificēšanu, ir būtiski konsultēties un iesaistīt darbiniekus, kuri strādā attiecīgajā darba vietā.

- vadīties ne vien pēc apzinātas bīstamības principiem, piemēram, ķīmisko vielu sastāva, mehānismu bīstamām sastāvdaļām;
- bet arī pēc zināmajiem darba apstākļiem un kaitīgās ietekmes uz darbinieku veselību, kuru var neparedzēt. Piemēram, kur strādnieku grupa vai viens strādnieks var izrādīt veselības traucējumu simptomus, veicot viņu aptauju, var mēģināt identificēt bīstamību un pēc tam veikt riska faktoru novērtēšanu.

4.5. Kad darba vides riska novērtēšana ir veikta darba vietā, visbiežāk ātrākais un drošākais veids kā identificēt sīkākas detaļas praksē ir iztaujāt darbiniekus, kuri iesaistīti riska novērtēšanas darbā.

4.6. Darbinieki var arī vērst uzmanību uz dažiem bīstamības faktoriem, kurus pēc rakstura ir grūti identificēt. Šīs ir tāda veida problēmas, kuras var rasties uzņēmumā, darba vietā, citās darba sistēmās, jo cilvēki tās uzskata kā pašu par sevi saprotamu, vai samierinās ar tām savu ērtību dēļ. Darbinieki var uzskatīt, ka veida kādā darbs ir viņiem uzdots var sagādāt grūtības: piemēram, tāpēc, ka tas ir pārāk ātri jāizpilda var radīt stresa situāciju, vai varbūt tas ir uzdots tādā veidā, ka darbiniekam ir jāsasprindzinās vai jāieņem neveikla stāja, kas var novest pie nelietderīgas enerģijas izšķiešanas, vai izraisīt akūtas sāpes un atkārtotu sastiepumu.

4.7. Vispārīgie principi:

- vispirms jāidentificē riska faktori, kurus var likvidēt. Daudzos gadījumos to var nesasniegt, bet to vienmēr jāapsver;
- bīstamības faktora novēršanas gadījumā, kuram nav nepieciešama turpmāka darbība (piemēram, kāpnes, rokas instrumenti, kuri ir atbilstoši veidoti normālai lietošanai). Tomēr, jābūt uzmanīgiem, jo pastāv izņēmuma vai īpaši gadījumi. Piemēram, ja kāds smagums jāuznes vai jānones pa kāpnēm, vai jāapstrādā akmens ar rokas instrumentiem, būs atbilstoša detalizētāka riska faktoru novērtēšana;
- identificējot jau apzinātus riska faktoros un veicot to kontroles pasākumus, un norādot, kur nepieciešams pilnīgāks novērtējums, un ja iespējams, jāizmanto sarežģītākas ierīces.

4.8. Kur ir nepieciešama turpmāka darbība, lai pabeigtu riska novēršanu, jāiekļauj sekojošas darbības:

1. bīstamības identificēšana visos aspektos;
2. identificēt personu grupas, kuras var tikt pakļautas īpašam riskam (skatīt 2.A pielikuma piemērus);

3. novērtējot riska apjomu, jāņem vērā droši un atbilstoši preventīvie vai aizsardzības pasākumi;
4. lēmums par jaunu pasākumu (vai jebkuru) nepieciešamību iepazīstināt, ja riska faktoru var likvidēt vai mazināt, pieņemot to lēmumu, kas atbilstoši praksei ir prioritārs;
5. prioritāte aizsardzības pasākumu pieņemšanā.

Augstāk minēto darbību sīkāks izklāsts.

1. Bīstamības identificēšana visos darba aspektos.

Jāievēro sekojošie principi:

- a) jākonsultējas un jāiesaista darbinieki vai viņu pārstāvji, lai sekmētu viņu bīstamības faktoru un kaitīgās ietekmes uztveri;
- b) sistemātiska visu darba aspektu aplūkošana nozīmē:
  - vērojot tos procesus, kas notiek darba vietā vai darba procesa laikā (praktiskā darbība var atšķirties no teorētiskās). Darba situācijas, kuras jāņem vērā, ietverot jaunās instalācijas, pilnvarošanu un neieviešanu, normālu darbību, telpu uzturēšanu un paredzamo kritēriju stāvokli;
  - pārdomāt ikdienišķas un ar pārtraukumiem saistītas darbības (ekspluatācija, iekraušana un izkraušana, izmēģināšana, izmaiņas ražošanas ciklos);
  - jāņem vērā neplānoti, bet paredzami gadījumi, tādi kā darba gaitas pārtraukumi.
- c) to darba aspektu identificēšana, ar potenci izraisīt kaitējumu, vērst atbildīgu darbinieku uzmanību tādiem gadījumiem, kas var notikt darba gaitā (skatīt 1.A pielikumu);
- d) plaši pielietojot bīstamības koncepciju, jāņem vērā ne tikai dažādi bīstamības veidi, kas minēti pārbaudes sarakstā, bet arī, kā darbinieki pretojas darba laikā un kā ietekmē riska faktoru līmeni.

2. Identificēt personu grupas, kuras var tikt pakļautas īpašam riskam.

Lai to veiktu:

- Jāņem vērā strādnieku pretestība tiešiem un netiešiem bīstamības faktoriem, piemēram, darbinieks krāsojot virsmu ir tieši pakļauts šķīdinātājiem, kamēr citi strādnieki tuvākā apkārtnē ir iesaistīti citā darbā ir netīši un netieši pakļauti;

- Īpaša uzmanība jāpievērš strādnieku grupai, kura var būt pakļauta īpašam riskam (skatīt 2.A pielikumā).

3. darba vides riska novēršana, ņemot vērā atbildību un atbilstošus preventīvos vai aizsardzības pasākumus.

Tas var:

- viena galējība – veicot darbu, kur nav nepieciešamas speciālista iemaņas un sarežģīta tehnika, ļoti vienkāršā situācijā. Tas būtu vispārīgs gadījums darba vietā, kad bīstamības faktors ir zems vai kur riska ietekme ir labi zināma, jau identificēta un tās kontroles līdzekļi jau izstrādāti;
- otra galējība – nodrošinot pilnīgu darba drošības un veselības aizsardzību, ja ziņojums ietver tehniski kvalitatīvu riska novērtēšanu, piemēram, sarežģītos procesos, kādi veicami lielās ķīmiskās ražotnēs;
- situācijā starp šīm divām galējībām, varētu gaidīt situāciju, kur nav iespējams identificēt bīstamību un novērtēt riska faktorus bez profesionālām zināšanām, atbalsta un padoma. Tie var parādīties pie daudz sarežģītākiem procesiem un tehnoloģijām darba vietā vai bīstamības, kura var ietekmēt veselību, kuras simptomus var viegli noteikt veicot analīzes un pieņemot attiecīgos mērus.

Ieteicams izvērtēt kaitējuma apjomu:

- nenozīmīgs kaitējums;
- negadījumi bez traumām;
- nenozīmīgi ievainojumi (sasitums vai plēsta brūce);
- nopietni ievainojumi (lūzumu, amputācijas, hroniskas slimības);
- letāli gadījumi;

un daudz iespējas letālam iznākamam un iespējamo kaitējumu virkne, kas sastopama darbībā:

- maz iespējami (maz ticami);
- iespējami (maz ticami);
- iespējami;
- nenovēršami (ilglaicīgi).

4. lēmums par iepazīstināšanu ar jauniem pasākumiem (ja nepieciešams), ja risku var mazināt vadoties pēc vadlīnijām, kuras darbojas praksē.

Šīs darbības mērķis ir nodrošināt darbinieku aizsardzību, kura ietverta normatīvajos aktos un juridiskos likumos. 3. tabula apkopo secinājumus par darbībām, kuras var redzēt un izsekot. Tādēļ preventīvo pasākumu veikšana uzlabo darba aizsardzības līmeni, kā arī darbinieku darba drošības un veselības aizsardzību. Kur vien iespējams, šāda veida lēmumi jāpieņem, uzņēmumos, ražotnēs veicot jaunas darbības posmus.

Protams, ir būtiski, ka piesardzības pasākumi tiek veikti, bet tas ir riska vadības jautājums, kas ir pāri vadības kompetences ietvariem.

5. prioritāšu izvirzīšana piesardzības pasākumu veikšanā.

Svarīgi, ka preventīvo pasākumu veikšanā izvirza prioritātes. Izvirzot prioritātes, jāņem vērā riska smaguma pakāpe ārkārtas situācijas rezultātā, darbinieku daudzums, kurus tas varētu ietekmēt un laiks, kāds nepieciešams preventīvo pasākumu veikšanai. Dažas problēmas nav atrisināmas ātri. Ieteicams prioritāšu programmā ietvert darbības, kuras var veikt īsā laikā, tās varētu būt kā progresējošā rīcības programmas daļa, lai likvidētu vai mazinātu darba vides risku ilgākā laika posmā.

5. Darbības, kuras jāveic darba vides riska novērtēšanas rezultātā.

5.1. Jāidentificē darba vides riska novērtēšanas secinājumi:

- vai riska faktori tiek adekvāti kontrolēti;
- ja nē, jāizvēlas riska faktoru mazināšanas veidi;
- prioritātes;
- jānoskaidro, vai jāveic aizsardzības līmeņa uzlabošana darbiniekiem darba drošības un veselības aizsardzībā;
- citas personas, kuras var būt pakļautas noteiktas darba vides riskam.

Šie secinājumi ir aplūkoti turpmākajos paragrāfos.

3. tabula

Darba vides riska pasākumu rezultāta iespējamie secinājumi.

Secinājumi	Darbība
Riska nenozīmīgums pašreizējā brīdī un nav iemesla paredzēt, ka tas varētu palielināties nākotnē	Pabeigt darba vides riska novērtēšanu. Nav nepieciešami pasākumi nākotnē.
Riska ietekmi kontrolē, vadoties pēc pieņemtiem standartiem, piemēram, saskaņā ar Kopienas dalībvalstu vai nacionālajiem standartiem.	Veikt uzlabojumus darba aizsardzībā, ja iespējams. Pabeigt darba vides riska novērtēšanu. Pieņemto standartu svarīgums darba devēju preventīvo pasākumu sistēmā.
Riska ietekmi kontrolē, bet tā varētu paaugstināties nākotnē vai pastāvošās kontroles sistēmas var tikt nepareizi pielietotas vai piedzīvot neveiksmi	Nosakot aizsardzības pasākumus, lai tos uzlabotu, izmantotu, likvidētu, kontrolētu un mazinātu riska ietekmi. Noteikt papildus pasākumus kontrolē, gadījumā pie riska pēkšņas paaugstināšanās
Iespējamā riska ietekme, kas pierādījumu trūkuma dēļ, nevar izraisīt slimību vai ievainojumus.	Salīdzināt pastāvošos pasākumus ar labas prakses standartiem. Ja salīdzinājums ir neapmierinošs, tad noteikt preventīvo un aizsardzības pasākumu uzlabošanu.
Riska faktoru adekvāta kontrole, kas nav saskaņota ar vispārīgajiem principiem, kuri aplūkoti Direktīvas 89/391/EEC 6.2. punktā.	Likvidēt risku vai mainīt riska kontroles režīmu, lai to saskaņotu ar labas prakses vadošajiem principiem.
Augsts riska faktors, kas netiek adekvāti kontrolēts.	Identificēt un nekavējoties ieviest pagaidu preventīvos un kontroles pasākumus pret riska faktoru parādīšanos (izvērtēt darbības pārtraukšanu). Novērtēt ilgtermiņa prasības.
Nav riska faktoru pastāvēšanas pierādījumu.	Ievākt vairāk nepieciešamo informāciju, lai varētu iegūt secinājumus, kas iepriekš minēti. Izmantot labus darba drošības un veselības aizsardzības principus, lai mazinātu risku.

Adekvāta kontrole

5.2. Darba vides riska novērtēšanas adekvātas kontroles kritēriji, kas izklāstīti 4.2. paragrāfa 2. tabulā. Iespējami gadījumi, ka oficiālie standarti un vadošie principi nav pieņemami kā kritēriji, uz kuriem var balstīt darba vides riska novērtēšanu. Tad novērtējums jāveic izmantojot pamatprincipus, lai mazinātu risku darba drošības un veselības aizsardzības jomā un uzlabotu darba aizsardzību

Izvēles iespējas darba vides riska mazināšanā.

5.3. Pirmkārt, lai izvairītos no darba vides riska jānovērš bīstamība. Piemēram, augstās celtnēs logus projektē tā, lai tos varētu mazgāt no iekšpuses, lai nerastos risks mazgājot tos no ārpuses. Tomēr, daudzās situācijās nebūs praktiski iespējams likvidēt darba vides risku, tāpēc ka bīstamība un tai sekojošais risks ir neatņemama darba procesa vai darbības sastāvdaļa.

5.4. Dažreiz ir iespējams aizvietot mehānismus vai materiālus ar kaut ko citu, lai alternatīvi mazinātu bīstamību. Piemēram, ja iespējams hlorētus tīrīšanas šķīdinātājus aizstāt ar netoksisku metodi vai mazāk toksiskiem materiāliem. Tomēr, aizstāšanas gadījumā, vispirms ir būtiski novērtēt norādījumus. Pamatojoties uz aizvietošanas ietekmi, jāizlemj, vai tas būs piemērots darbības virziens.

5.5. Pastāvot citām iespējām, tādām kā mehānismu dažādām aizsargsistēmām vai darbinieku aizsargtērpiem, kuri strādā brīvā dabā. Identificējot dažādas izvēles iespējas, tās jānovērtē pēc to relatīvās būtības. Jāveic dažādi pasākumi, ja nepieciešams, lai nolemtu par aizsargiekārtu veidu izmantošanu. Jāsekmē darbinieku līdzdalība šajā procesā, lai viņi dalītos savā pieredzē par efektivitāti pieejamos kontroles pasākumos. Iespējams, ka viņi var norādīt tās vietas, kur praktiski ir grūti izmantot aizsargierīces un veidu kā šo ierīču konstrukcijas uzlabot. Vai arī minēt iemeslu, kāpēc vietējās izplūdes ventilācijas nav piemērotas tvaika kontrolei, ja viņi veic kādus citus uzdevumus. Vienlīdz svarīgi, lai strādnieki piedalītos izvēlē un individuālo aizsarglīdzekļu izmantošanā. Darba devēja pienākums ir pārliecināties, vai individuālo aizsarglīdzekļu izmantošana ir piemērota attiecīga darba veikšanai, tas nozīmē, ka individuālajiem aizsarglīdzekļiem piemīt nepieciešamās īpašības darba izpildē, lai tie nodrošinātu aizsardzību, kurai tie paredzēti un ka ir sniegta atbilstoša apmācība to lietošanai ekspluatācijā. Piemēram, vai aizsargbrilles ir pietiekoši stipras, lai izturētu materiālu lidojošo daļiņu triecienus, vai respiratora filtrs ir piemērots putekļiem un tvaikam ar kuriem darbinieks var sastapties veicot darbu. Savukārt, darbiniekiem ir jāapspriež jautājumi par individuālo aizsarglīdzekļu piemērotību, vai tie var traucēt darbu un iepazīties ar citu riska faktoru iespējamību, un vai tie kļūst grūtāk izmantojami turpmākajā darbā.

Prioritātes

5.6. Darbībai nepieciešams rūpīgi izvērtēt prioritātes, kuras ir jau minētas 4.9.5. paragrāfā. Prioritāšu izvēle un ieviešana ir cieši jāsaista ar citiem riska vadības aspektiem

Darbinieku aizsardzības uzlabošana.

5.7. Riska kontroli jāpakļauj vadošajiem principiem, kur vien iespējams un darba devējam jāizvēlas veids, kādā uzlabot aizsardzību darbinieku darba drošības un veselības aizsardzībai, piemēram, ja darba vietā skaņas frekvence un intensitāte ir augstāka par pieļaujamo līmeni, tad turpmāk to samazina, izmantojot labi pazīstamu inženiertehnisku izpildījumu.

Citi darbinieki.

5.8. Dažreiz novērtēšanas secinājumus sniegs ārējo dienestu darba devēji, kurus potenciāli ietekmēs darba norises darba vietā, kad viņi tās apmeklē, lai izstrādātu savu darbu. Darba devējam jānodrošina ārējo dienestu darba devēju un viņa darbinieku informācija par īpaši bīstamu riska iespējamību, kā arī par aizsardzības pasākumu veikšanu un aizsarglīdzekļu lietošanu.

6. Darba vides riska novērtēšanas organizēšana

Darba devēju pienākumi.

6.1. Darba devējiem rūpīgi jā sagatavojas savu pienākumu veikšanai, uzsākot darba vides riska novērtēšanu un veicot nepieciešamos darbinieku darba drošības un veselības aizsardzības pasākumus. Ieteicams sagatavot darbības plānu novērtēšanas attīstīšanai, ieviešanai un uzraudzībai, lai likvidētu risku vai to kontrolētu.

6.2. Darbības plānā jāiekļauj:

- riska novērtēšanas uzdevumu izvirzīšana, organizēšana un koordinēšana;
- kompetentu personu nozīmēšana darba vides riska novērtēšanā;
- konsultēšanās ar darbinieku pārstāvjiem, kuri nozīmēti darba vides riska novērtēšanas veikšanā;
- nepieciešamās informācijas, apmācības, resursu un atbalsta nodrošināšana novērtētājiem, kuri ir viņa darbinieki;
- adekvātas koordinācijas nodrošināšana starp novērtētājiem (kur tā ir būtiska);
- sekmēt vadošo darbinieku iesaistīšanu un darba spēka piedalīšanos;

- norādīt sagatavošanas darbus darba vides riska novērtēšanas pārskatam un revīzijai;
- pārliecināties par preventīvo un aizsardzības pasākumu novērtēšanas rezultātiem;
- aizsardzības un preventīvo pasākumu pārraudzība, lai nodrošinātu to efektīvu ieviešanu;
- darbinieku vai viņu pārstāvju izformēšana par novērtēšanas rezultātiem un pieņemtajiem pasākumiem.

7. Personu izvēle darba vides riska novērtēšanas veikšanā

7.1. Jebkurā uzņēmumā galīgo lēmumu pieņem darba devējs par darba aizsardzības speciālistiem, kuriem būs jāizstrādā darba vides riska novērtēšana. Personas, kuras to drīkst veikt, var būt:

- paši darba devēji;
- darbinieki, kurus nozīmē darba devēji;
- ārējās kompetentās institūcijas.

Personu kompetence, kuras veic darba vides riska novērtēšanu.

7.2. Svarīgi, lai speciālisti, kuri veiks darba vides riska novērtēšanu, būtu kompetenti savā darbā, pildot uzdevumus.

7.3. Var būt situācijas, ka nozīmētā persona nav kompetenta visā kopumā veikt darbību virkni riska novērtēšanā, tad to ir jāizvērtē. Piemēram, kvalificētam elektriķim inženierim var nebūt nepieciešamā apmācība un zināšanas riska novērtēšanā, kas rodas sarežģītos ķīmiskos procesos. Ja darba devējs apzinās novērtētāju limitēto spēju robežas, tad svarīgi, vai viņš nodrošinātu nepieciešamo papildus vai speciālistu ekspertīzi un viņus iesaistītu darba vides riska novērtēšanas procesā.

7.4. Praksē bieži nepieciešams veikt riska novērtēšanu komandā, apvienojot dažādus kompetentus speciālistus.

7.5. Speciālisti var pierādīt savu kompetenci, norādot, ka viņiem ir sekojošas spējas:

1. Izprotot vispārējos principus darba vides riska novērtēšanā.
2. Spējīgi veikt izvirzītās prasības novērtējamā darba vietā. Iespējamās prasības:

- darba drošības un veselības aizsardzības problēmu identificēšana (skatīt arī 8.1 paragrāfu);
- novērtēt un izvirzīt nepieciešamās prioritātes darbībai;
- ierosināt optimālo izvēli riska faktoru likvidēšanā vai mazināšanā un noteikt to relatīvo būtību;
- efektivitātes novērtēšana;
- veicināt un darīt zināmu darba drošības un veselības aizsardzības pasākumu praksi un progresu.
- Jāspēj identificēt situācijas, kurās viņi nespētu adekvāti novērtēt risku bez palīdzības un jāinformē par nepieciešamo turpmāko palīdzību.

7.6. Ja nepieciešama kvalitatīva riska novērtēšanas tehnika, tad personām, kurām jāveic novērtēšana, jābūt kompetentām pielietot smalkāku loģisku analīzi, simulāciju, tehnikas daudzumu (reti sastopamu vai nozīmīgu seku gadījumos).

Attiecības starp riska novērtētājiem un preventīvajiem dienestiem.

7.7. "Riska ekspertu" darba rezultāts ir riska cēloņu identificēšana un to likvidēšana vai samazināšana, preventīvo līdzekļu ieteikšana, prioritāšu izvirzīšana šim darbam. Tomēr dažreiz riska aizkavēšana ir aplūkojama kā atsevišķa funkcija, piemēram, kur darba veikšanā piedalās darba aizsardzības speciālisti vai aizsardzības inženieri, kuru uzdevumu daudzveidība ietver darba vietas apskati un auditu (skatīt arī 11. paragrāfu).

7.8. Darba devējs veic pasākumus, lai pabeigtu darba vides riska novērtēšanu un izvirzītu preventīvos, kontroles un uzraudzības uzdevumus. Mazākos uzņēmumos pietiktu darbs vienai personai. Lielākos uzņēmumos šos uzdevumus veic cilvēku grupa, kas būtu sadalīta veicot dažādas ekspertīzes un izmantojot plašākas zināšanas.

8. Informācijas nepieciešamība.

8.1. Personā, kuras veic darba vides riska novērtēšanu, ir jāinformē par:

- bīstamības un riska faktoriem, kuri ir jau apzināti un to izcelsmes veidiem;
- par darbā izmantojamiem materiāliem, iekārtām un tehnoloģijām;
- par darba organizēšanas procedūrām un to mijiedarbību attiecībā uz darbiniekiem, izmantojot šos materiālus;

- par sastopamās bīstamības ilgumu, biežumu un veidu. Dažos gadījumos tas varētu nozīmēt modernas, vērtīgas tehnikas pielietošanu;
- saikne starp pastāvošo bīstamību un tās ietekmi;
- juridisko standartu un prasību ievērošana riska pastāvēšanas gadījumā darba vietā;
- izmantojot tos principus, kas ir atzīti praksē, kur nav noteikti specifiski juridiski standarti.

8.2. Ja vienā un tajā pašā darba vietā strādā dažādu darba devēju darbinieki, novērtētājiem ir jādalās informācijā par riska ietekmi darba drošības un veselības aizsardzības veiktajiem pasākumiem darba vietās, kur pastāv risks. Darba devēja pienākums ir nodrošināt šo atvieglojumu darbiniekiem.

9. Informācijas avoti.

Informāciju var ievākt no:

- darba norises analīzes, paredzot iespējamus nelaimes gadījumus (īpaši gadījumos, kur veic kvantitatīvu darba vides riska novērtēšanu);
- konsultēšanās un darbinieku vai viņu pārstāvju līdzdarbība;
- ražotāju un piegādātāju datu lapas vai rokasgrāmatas;
- darbības pieredzes un zināšanu uzkrāšana, piemēram, darba apvienība vai kvalificēti darba drošības un veselības aizsardzības speciālisti;
- žurnāli un datu bāzes par darba drošības un veselības aizsardzības jautājumiem;
- nacionālo kompetento institūciju vadošie norādījumi veselības, darba drošības un higiēnas jomā;
- nelaimes gadījumu dati (ietverot ziņojumus par bīstamiem gadījumiem, piemēram, kļūmes, epidemioloģiskās studijas);
- praktiski darba atrašanās vietu apraksti, rokas grāmatas un procedūru vadīšana;
- darba vides iekšējās uzraudzības dati un pieņemto mēru atskaites;
- anonīmi dati no veselības aprūpes;
- atbilstoša zinātniski tehniskā literatūra;
- Eiropas vai nacionālo standartizāciju;

- darba drošības un veselības aizsardzības darba minimums, kas izklāstīts 1. pielikumā (darba vietas, kuras izmanto pirmo riezi) un 2. pielikumā (darba vietas, kuras ir jau izmantotas) Direktīvas 89/654/EEC ietvaros, kas aplūkots kā minimālās prasības drošības un veselības aizsardzības jomā.

10. Dokumentācija.

10.1. Darba vides riska novērtēšanas rezultātu protokolu saglabāšana. Protokolu mērķis ir sniegt noderīgu informāciju, tas kalpo par uzziņu punktu, tā norādot kādi riska faktori ir novērtēti un kādi kritēriji ir izmantoti novērtēšanā; kā arī par jautājumiem, par kuriem vēl nav sprieduma. Tomēr, būt nepieciešams atbalstīt spriedumu. Atskaitē jāuzrāda:

- ka darba vides riska novērtēšanas programma ir ieviesta un efektīvi izstrādāta;
- kā programma tika izstrādāta;
- specifiski vai neparasti riska faktori (piemēram, infekcijas riska izplatīšanās darbā);
- darbinieku grupas, kas pakļautas īpašam riskam (piemēram, vietējie atbildīgie darbinieki, kuri veic drenāžas un novadkanālu darbu, elektromontieri, ceļņu vadītāji utt.);
- citi riska faktori;
- darba vides riska secinājumos ir jāietver atbilstoša informācija par lēmumiem, kas pamatoti, kur nav pieejami standarti vai vadoši principi;
- standarti un principi, kas citādi izmantoti (piemēram, mehānismu aizsardzības standarti);
- pasākumu rekomendācijas riska mazināšanā vai citi līdzekļi aizsardzības uzlabošanā, kas veicami nākotnē;
- novērtēšanas pārskatu sagatavošana.

10.2. Riska novērtēšanas dokumentācija jāstāda konsultējoties ar darbiniekiem vai viņu pārstāvjiem un jāveicina viņu līdzdalība, kā arī viņi jāinformē. Jebkurā gadījumā jāinformē iesaistītie darbinieki par novērtēšanas rezultātiem, kas attiecas tieši uz viņu darba vietu un par veiktajām novērtēšanas rezultātu darbībām.

10.3. Darba vides riska novērtēšanas rezultātiem jābūt pieejamiem:

- darba devēja norīkotajiem darbiniekiem, kuri izpilda īpašas funkcijas darba drošības un veselības aizsardzības jomā;

- darbinieku pārstāvjiem ar īpašu atbildību darba drošības un veselības aizsardzības jautājumos.

11. Pasākumu efektivitātes uzraudzība.

- 11.1. Aizsardzības un preventīvo pasākumu plānošana, uzraudzība un pārskati jāiekļauj riska novērtēšanā, lai pārliecinātos par veikto pasākumu efektivitāti un riska kontroli.
- 11.2. Uzraudzības darbības informāciju jāizmanto darba vides riska novērtēšanas pārskatos un revīzijās.

12. Pārskats un revīzija.

- 12.1. Darba vides riska novērtēšana nav vienreizēja un pabeigta darbība. Novērtējumu nepieciešams pārskatīt un revidēt daudzu iemeslu dēļ:
  1. Riska novērtēšanas rezultāti var mainīties darba procesā, piemēram, ķīmisku elementu aizvietošanā ar mazāk uzliesmojošiem elementiem vai dažādu mehānisko instrumentu izmantošanā. Pirms izmaiņu ieviešanas tā ir jāizvērtē. Neskatoties uz to, ka izmaiņas ir apzinātas, jānovērtē jaunie darba apstākļi, lai pārskatītu izmaiņu praktiskās sakas.
  2. Ieviestie aizsardzības pasākumi, lai mazinātu risku, var ietekmēt darba procesu. Piemēram, izsniedzot atļauju steidzama un neatliekama darba izpildei, var radīt nepieciešamību viegli uzliesmojušu materiālu pārvietošanai vai izmainot pieejas maršrutu, lai uzlabotu darba transporta drošību, kas savukārt var izraisīt uzglabājamo materiālu atrašanās vietas izmaiņu.
  3. Novērtēšanas datu bāze:
    - var būt nākotnē neizmantojama, novecojusi;
    - var tikt uzlabota;
    - nepieciešams pārskatīt un modernizēt.
  4. Pastāvošie preventīvie un aizsardzības pasākumu darba vietā nav pietiekoši vai nav turpmāk atbilstoši, piemēram, tāpēc ka ir nepieciešama jauna informācija īpašiem kontroles pasākumiem.
  5. Nelaiemes gadījumā vai kļūmju rezultātā ir izdarīti jauni pētījumi. Ievainojumu vai saslimšanas gadījumu pētīšanas rezultāti var atklāt nepieciešamību mainīt līdzīgu nelaiemes gadījumu aizkavēšanu. Kļūmju pētīšana arī var sniegt svarīgu informāciju par riska faktoriem un palīdzēt identificēt pasākumus, kas būtu nepieciešami riska mazināšanā.

- 12.2. Pieļautās kļūmes nelaiemes gadījumos sniedz vērtīgu informāciju par riska situāciju pastāvēšanu. Darbinieki var piegādāt informāciju par kļūmēm, kad kaut kas notiek nepareizi, bet neizraisot ievainojumus cilvēkiem un kaitējumu precēm. Citi termini tādi kā “nelaiemes gadījumi bez traumām”, “bīstami notikumi” tiek lietoti, lai paustu ideju, un definīcijas mainīsies atkarībā no sasniegtā mērķa: visbiežāk “kļūmes” tiek definētas kā nelaiemes gadījums bez traumām. Bieži pēc nelaiemes gadījuma vai kaitējuma produkcijai, cilvēki var apsvērt tā iespējamību pirms tā notikšanas citos gadījumos. Daudz labāk ir identificēt kļūmes un veikt nelaiemes gadījumu aizkavēšanas notikšanu. Lai pieņemtu šādu pieeju, darba devējam jāvelta īpaša uzmanība pareizai darba mikroklimata radīšanai, kas sekmētu darbiniekus ziņot par kļūmēm. Darba drošības un veselības aizsardzības darbinieku pārstāvjiem ir būtiska loma šādas pieejas radīšanā, nodrošinot informācijas kanālus par pieļautajām kļūmēm un sekmējot cēloņu pētījumus, un identificējot preventīvos pasākumus.
- 12.3. Vairums gadījumos būtu saprātīgi veikt riska novērtēšanas pārskatu regulāros laika intervālos, kas būs atkarīgs no riska rakstura un izmaiņu pakāpes darba procesā. Šī prasība ir ietverta Padomes Direktīvās par regulāru novērtēšanas pārskatu.

1A pielikums

Paskaidrojoši piemēri darba vides riska novērtēšanas situācijās un darbībās.

(4.3. paragrāfs)

(Piezīme: Šis ir tikai paskaidrojošs saraksts un neizvirza prioritātes; tie ir riska novērtēšanas jautājumi darba vietā.)

1. Darba aprīkojuma lietošana.

- 1.1. Neatbilstoši aizsargātas rotējošas vai kustīgas daļas, kuras var piespiest, nogriezt, durt, raut, sist, satvert.
- 1.2. Brīvi kustošas daļas vai materiāli (krišana, slīdēšana, griešanās, atskrūvēšanās, šūpošanās, sabrukšana, kuru rezultātā persona var gūt triecienu).
- 1.3. Mehānisma un transporta līdzekļu kustības.
- 1.4. Uguns briesmas un eksplozija (piemēram, no berzes, trauki, kas rada spiedienu).
- 1.5. Ierīces gāzes noplūdes aizkavēšanai.

2. Praktiskā darbība un darba vietas iekārtojums.

- 2.1. Bīstamas virsmas (asas malas, stūri, smailes, raupjas virsmas, izvirzītas daļas).
- 2.2. Darba augstumā.
- 2.3. Uzdevumi, kuri veicami neērti kustoties vai atrodoties saspringtā pozā.
- 2.4. Ierobežota vieta (piemēram, strādājot starp nostiprinātām detaļām).
- 2.5. Paklupšana vai paslīdēšana (mitra vai slidena virsma utt.).
- 2.6. Darba vietas stabilitāte.
- 2.7. Trieciens nēsājot personiskos aizsarglīdzekļus.
- 2.8. Darba aprīkojums un metodes.
- 2.9. Ieeja un darbs ierobežotās vietās.

3. Elektrības lietošana.

- 3.1. Elektriskās pārslēdzējs.
- 3.2. Elektroinstalācijas, piemēram, strāvas ķēdes.
- 3.3. Elektriski vadāmas iekārtas, kontrolierīces izolācija.
- 3.4. Portatīvu elektrisko instrumentu lietošana.
- 3.5. Uguns vai eksplozijas izcelšanās elektroenerģijas rezultātā.
- 3.6. Virszemes elektrolīnijas.

4. Ķīmisku vielu vai bīstamu preparātu iedarbība uz veselību vai drošību.

- 4.1. Bīstamu ķīmisku vielu ieelpošanas, uzņemšanas organismā un ādas absorbcijas ietekme uz veselību (ietverot aerosolus un sīku daļiņu vielas).
- 4.2. Uzliesmojošu vai eksplozīvu materiālu izmantošana.
- 4.3. Skābekļa trūkums (smacējoša, indīga viela).
- 4.4. Kodīgu vielu klātbūtne.
- 4.5. Reaģējošas/ nestabilas vielas.
- 4.6. Gaismas jutīgu vielu klātbūtne.

5. Dabas spēku ietekme.

- 5.1. Elektromagnētiskās radiācijas iedarbība (karstums, gaisma, rentgena stari, jonizējošs starojums).
- 5.2. Lāzera iedarbība.
- 5.3. Trokšņa, ultraskaņas iedarbība.
- 5.4. Mehāniskās vibrācijas iedarbība.
- 5.5. Karstu vielu/ šķīdumu iedarbība.
- 5.6. Aukstu vielu/ šķīdumu iedarbība.
- 5.7. Šķidru vielu klātbūtne zem spiediena (saspiests gaiss, tvaiks, šķidrums).

6. Bioloģisko faktoru iedarbība.

- 6.1. Risks inficēties no saskarsmes ar rokām kā rezultātā notiek netieša iedarbība uz mikroorganismiem izraisot ekso – un endo – toksīnu.
- 6.2. Risks inficēties dēļ neuzmanības, iedarbojoties uz mikroorganismiem (piemēram, infekcija, legionella izkliedējas no mitriem, vēsiem torņiem).
- 6.3. Alerģēnu klātbūtne.

7. Darba vides faktori un darba vietas mikroklimats.

- 7.1. Neatbilstošs un nepiemērots apgaismojums.
- 7.2. Nepiemērota gaisa temperatūras, (relatīvā mitruma, ventilācijas) kontrole.
- 7.3. Piesārņojuma klātbūtne.

8. Darba vietas mijiedarbība uz cilvēkiem.

- 8.1. Darba aizsardzības sistēmas atkarība no nepieciešamības saņemt precīzu darbības informāciju.
- 8.2. Atkarība no personāla zināšanām un spējām.
- 8.3. Atkarība no uzvešanās normām.
- 8.4. Atkarība no labas komunikācijas un instrukcijām veicot apstākļu izmaiņas.
- 8.5. Sekas, kas rodas novirzoties no droša darbības veida.
- 8.6. Personisko aizsarglīdzekļu piemērotība.
- 8.7. Vāja motivācija drošai strādāšanai.
- 8.8. Ergonomiskie faktori, darba vietas dizaina piemērotība darbiniekam.

9. Psiholoģiskie faktori.

- 9.1. Darba slodzes veida (intensīvs, monotons).
- 9.2. Darba vietas dimensijas (izmēri), piemēram, klaustrofobija, bailes no slēgtas telpas, darbs vienatnē.
- 9.3. Pienākumu neskaidrība vai konflikts.
- 9.4. Līdzdalības ietekme darba un uzdevumu lēmumu pieņemšanā.
- 9.5. Augsta darba prasības un zema darba kontrole.
- 9.6. Reakcija nelaimes gadījumā.

10. Darba organizēšana.

- 10.1. Faktori, kas atkarīgi no darbības veida (piemēram, ilguma, darba maiņu sistēma, darbs naktī).
- 10.2. Efektīvas vadības sistēmas un darba kārtības organizēšana, plānošana, uzraudzība un kontrole darba drošības un veselības aizsardzības jomā.
- 10.3. Darba aprīkojuma un aizsardzības līdzekļu ekspluatācija.
- 10.4. Darbības kārtība nelaimes un avāriju gadījumos.

11. Dažādi faktori.

- 11.1. Bīstamība, kuru izraisījušas citas personas, piemēram, ļaunprātīgs uzbrukums kases, apsardzes darbiniekiem, policistiem.

- 11.2. Darbs ar dzīvniekiem.
- 11.3. Darbs ar spiediena vai zema spiediena atmosfērām.
- 11.4. Slikti meteoroloģiskie apstākļi.
- 11.5. Adekvāts datorprogrammātisks nodrošinājums.
- 11.6. Darbs tuvu vai zem ūdens.
- 11.7. Darba vietas bieža maiņa.

2A pielikums

Darbinieki un citas personas, kuras var tikt pakļautas darba vides riskam.(4.8.2. paragrāfs)

- darbinieki, kas iesaistīti ražošanā, rūpniecībā, preču izplatīšanā, mazumtirdzniecībā, kūrortu attīstības darbībā utt.;
- apkalpojošais personāls (mazgātāji, remontbrigādes darbinieki, pagaidu darbinieki utt.);
- darba uzņēmēji;
- pašnodarbinātie;
- studenti, mācekļi un praktikanti;
- biroju un veikalu darbinieki;
- apmeklētāji;
- avārijas dienestu darbinieki;
- laboratorijas darbinieki.

Darbinieki, kuri var tikt pakļauti paaugstināta riska apstākļiem:

- darbinieki ar nepietiekošām spējām;
- jauni un veci darbinieki;
- grūtnieces un mātes zīdītājas;
- neapmācīti un nepieredzējuši darbinieki (piemēram, jaunie rekrūši, sezonas un pagaidu strādnieki);
- cilvēki, kas strādā norobežotās vai vāji ventilētās telpās;
- remontbrigādes darbinieki;
- darbinieki ar traucētu imunitāti;
- darbinieki ar iepriekš iegūtu slimību, Piemēram, bronhīts;
- darbinieki, kuri saņem dziedināšanu, kas var paaugstināt viņu jutību, strādājot kaitīgos apstākļos.

2. nodaļa.

Ārējo darba drošības un veselības aizsardzības dienestu speciālistu vai konsultantu izvēle, iesaistīšana un izmantošana darba vides riska novērtēšanā.

1. Ievads.

- 1.1. Šī nodaļa sniedz vadošos principus par ārējo dienestu izmantošanu, lai nodrošinātu darba drošības un veselības aizsardzības speciālistus darba vides riska novērtēšanā darba vietā un veidi kā viņus izvēlēties, un viņu iespējamā ieguldījuma izvērtēšana.
- 1.2. Direktīvā 89/391/ EEC ir norādīts, ka darba devējs ir atbildīgs par nodrošinājumu darba drošības un veselības aizsardzības jomā. Darba devēji norīko darba aizsardzības speciālistus vai iesaista kompetentu institūciju vai kompetentus speciālistus, kas izstrādātu preventīvo un aizsardzības pasākumu darbību pret darba vides risku. Ja darba devējs izmanto ārējos dienestus šim nolūkam, tas nemazina viņa atbildību šajā jomā, bet tas var palīdzēt viņam pienākuma izpildē. Šīs nodaļas dokuments attiecas uz darba devēja pakāpenisku darbību, izmantojot ārējo dienestu palīdzību.
- 1.3. Vairums darba devēju laiku pa laikam ir spiesti nodarboties ar juridiski vai tehniski sarežģītiem jautājumiem. Dažreiz viņi griežas pēc palīdzības pie ārējiem konsultantiem kā grāmatvežiem, advokātiem un varbūt vadības inženieriem – konsultantiem. Konsultanti, kuri var palīdzēt darba vides riska novērtēšanā un izvērtē darbinieku drošības un veselības darbā. Būtu vēlams atcerēties:
  - kad izmantot ārējo dienestu vai konsultatīvo dienestu palīdzību;
  - novērtēt ārējo dienestu vai konsultatīvo dienestu darbību;
  - kā pareizi izvēlēties ārējos dienestu vai konsultatīvos dienestus;
  - kā novērtēt ārējo dienestu vai konsultatīvo dienestu darba rezultātus.

Ārējie dienesti vai konsultatīvie dienesti, kuri vada darba vides riska novērtēšanu atšķiras apjomā un darbības spējās, kuru tie nodrošina. Piemēram, daži plaši praktizējas, kurus pārvalda apdrošināšanas kompānijas, daži ir neatkarīgas firmas, daži ir iekļauti universitāšu katedrās un daži ir pašnodarbināti, kas strādā mājās.

2. Kad izmantot konsultatīvo vai citu ārējo dienestu palīdzību.

- 2.1. Dažās Kopienas dalībvalstīs var būt nacionāli juridiska vai administratīva vienošanās par kārtību, kādā izmanto ārējos dienestus noteiktos specifiskos apstākļos, izstrādājot darba vides riska novērtēšanu. Citās Kopienas dalībvalstīs darba devējam ir izvēles iespējas, lai veiktu šos uzdevumus izmantojot paša uzņēmuma resursus vai uzaicinot ārējos dienestus, kur tas ir nepieciešams. Ārējos dienestus parasti norīko, ņemot vērā viņu konsultatīvās

spējas un viņu darbību koordinē darba devēja nozīmētās personas darba aizsardzības vadīšanā.

2.2. Valstīs, kur nav nacionāli juridiska vai administratīva vienošanās par kārtību, kādā izmanto ārējos dienestus. Kopienas dalībvalstis var sniegt padomus šajos jautājumos darba devējiem, ņemot vērā situācijas, kad iesaista ārējos dienestus. Sekojošais var būt piemērots:

1. Darba devējam jāizvairās no:

- griežoties pēc ārējās palīdzības šajos jautājumos jāizvērtē, vai darba devējs to var veikt ar sava personāla spēkiem;
- mēģinot slēpt apmācības, vadības un uzraudzības trūkumus uzņēmumā.

2. Pirmais solis, lai izlemtu vai izmantot ārējo dienestu palīdzību, darba devējam jāseko, lai sekojoši principi tiktu ievēroti uzņēmumā:

- veikta problēmas analīze spēju robežās;
- ja nelaimes gadījumu vai arodslimību raksturu nevar izskaidrot, tad jāuzdod jautājumi lai rastu atbildi: ko? kad? kur? kas? kā? un kāpēc?;
- ja nav pārlicība par riska faktoru raksturu vai veikto pasākumu pareizību, tad jāizmanto konsultatīvo materiālu plašais klāsts un konsultatīvo dienestu palīdzība, kas minēts A daļas 1. nodaļā; tie ir spēcīgi līdzekļi, lai rastu atbildi uz daudziem darba devēja jautājumiem;
- izvērtēt, vai zināšanas un prasmes ir pietiekošas uzņēmuma ietvaros, lai atrisinātu tāda veida problēmas.

Būtu arī lietderīgi konsultēties ar citām organizācijām kā arodasociācijām, lai iegūtu viņu viedokli un iespējams arī norādījumus par konkrētu ārējo aģentūru izmantošanu dotās problēmas risinājumā.

3. Izvērtējot augstāk minētos punktus 1 un 2 ne vienu reizi vien būs gadījumi, kad darba devējs nonāks pie secinājuma, ka ārējās palīdzības izmantošana ir pareizais solis, piemēram:

- var būt nav iespējams tieši apgūt visas zināšanas un iemaņas, kuras nepieciešamas, lai atrisinātu katru darba drošības un veselības aizsardzības jautājumu, kas var rasties riska novērtēšanas laikā, īpaši, strādājot ar komplicētām tehnoloģijām;
- pirms iesaistīt kompetentu speciālistu būtu labi ieplānot plašāku ekspertīzes apjomu un dot priekšroku augsta līmeņa speciālista prasmei, lai atrisinātu specifisku problēmu;
- var būt ir tieši nepieciešama jauna pieeja un neatkarīgs viedoklis;

- var būt, ka ir nepieciešamā lietas izpratne, bet nav līdzekļu ko tērēt sarežģītas problēmas analīzei visās detaļās un risinājuma plānošanai.

Šis var būt gadījums, kad nepieciešams:

- novērtēt neskaidrākus bīstamības faktorus, piemēram, komplicētās tehniskās sistēmās kā datorizētās sistēmās, kas var vai nevar iesaistīt cilvēka iejaukšanos. Šādos gadījumos bīstamības cēloņi un saikne starp cēloņiem, impulsiem, attīstību un ietekmi var būt grūti identificējama vai slēpta mijiedarbības faktoriem;
- novērtēt nepazīstamu vai retāk sastopamu riska faktora problēmu un potenciāli katastrofiskus notikumus;
- izpētīt īpaša riska smalkas nianšes;
- lai mazinātu risku, ieteicams veikt jaunus tehniskos pasākumus (piemēram, kontroles ierīce toksisku vielu emisijai, aizkavējot trokšņa transmisiju vai aprīkojot bīstamus mehānismus ar aizsargiem).

3. Ārējo dienestu izvēle, lai veiktu darba vides riska novērtēšanu.

- 3.1. Darbiniekiem vai viņu pārstāvjiem, kuri atbild par darbinieku drošību un veselību jāpiedalās vai jākonsultējas iepriekš, darba devējam izdevīgā laikā, par ārējo vērtētāju izvēli un pēc tam par viņu atrašanos un rekomendācijām. Vispārīgās prasības novērtētāju uzdevumam ir apspriestas 1. nodaļā.
- 3.2. Vispirms speciālista padoms būs ļoti plašs un vispārīgs. Darba aizsardzības speciālisti, kuriem ir plašas zināšanas spēs identificēt un novērtēt risku veselībai un risku kaitējumam. Viņi var ieteikt izveidot darba uzraudzības sistēmu, kas nepieciešama, lai novērtētu darba rezultātus nākotnē vai izstrādāt sistemātiskus auditus. Viņiem jābūt kompetentiem attiecīgajos likumos un spējīgiem dot padomu par to pielietojamību.
- 3.3. Faktiski, darba drošības un veselības aizsardzības nozare ir tik plaša, ietverot ļoti daudzas zinātniskas, tehniskas un citas disciplīnas, ka ļoti bieži būs vajadzīgs padoms no vairāk nekā viena speciālista, ne tikai dažādiem bīstamības faktoriem, bet arī to novērtēšanas dažādiem posmiem.
- 3.4. Ir sagaidāms, ka darba devēji gribēs būt apmierināti ar jebkuru ārējās aģentūras kompetenci vai konsultantiem, kurus viņi iesaista. Kā viņi to darīs, visticamāk, ka tas atkarīgs no prakses Kopienas dalībvalstīm, kurā valstī viņi atrodas. Dažas Kopienas dalībvalstis var nodrošināt kompetences sertifikātus vai tehnisko spēju kvalifikācijas saviem darbiniekiem. Citās Kopienas dalībvalstīs darba devēji var tikai paļauties uz spriedumiem, kas pamatoti uz tehniskās kvalifikācijas piedāvājumu, uz piederību profesionālai organizācijai, specializācijai, pieredzes pierādījumu un reputāciju.

4. Ziņojumi ārējiem dienestiem.

- 4.1. Lai ārējais dienests būtu spējīgs vadīt aptverošu un efektīvu riska novērtēšanu, ir svarīgi, ka darba devējs nodrošina atbilstošu, informatīvu

ziņojumu. Principi, kurus būtu lietderīgi ievērot, lai nodrošinātu ziņojumu, ir uzrakstīt, kas tiek prasīts, sekojošā veidā:

- problēma, cik precīzi vien iespējams, un kāpēc to nevar atrisināt ar pašu spēkiem uzņēmumā;
- kas jādara ārējiem dienestiem;
- kādi kritēriji tiek noteikti, lai darba iznākums tiktu uzskatīts par sekmīgu.

4.2. Turklāt, lai palīdzētu ārējam dienestam pabeigt attiecīgos uzdevumus efektīvi, būtu ieteicams sniegt informāciju ziņojumā par sekojošo:

- informāciju par komercdarbības veidu;
- skaidra mērķa apstiprinājums;
- detalizēti raksturota problēma ar, ja iespējams, bīstamības un riska faktoru novērtēšanu;
- par iekšējo resursu nodošanu speciālista rīcībā (iekļaujot kontaktu norādīšanu);
- budžeta vadlīnijas;
- paredzēto laiku;
- ziņojuma metodes prasības;
- jebkurus īpašus apstākļus;
- sekmju kritēriju.

5. Rūpīgs lēmums par ārējā dienesta izstrādāto darba vides novērtēšanu.

Darba devējs ir tiesīgs sistemātiski pārbaudīt ārējā dienesta padarīto darbu un kontrolēt vai ir ievērotas darba devēja obligātās prasības, lai veiktu darba vides riska novērtēšanu, kā arī gūt atbildes uz daudziem saviem jautājumiem:

- vai vērtētāji meklē atbildes uz jautājumiem, kas parādītu vai viņi spēj aptvert uzņēmuma riska faktoru būtību?
- iesējamās rekomendācijas?
- vai rekomendācijas ir precīzas un skaidras?
- vai ir skaidrs kāpēc šīs rekomendācijas ir gatavotas?

6. Ieviešana

Darba devējam ir jāpārlicinās, ka speciālista sagatavotais riska novērtējums ir adekvāts un piemērots un ka vadība un darbinieki ir iesaistīti, un ka aizsardzības un preventīvie pasākumi, kuri tika identificēti ir ieviesti.

B daļa

Darba vides riska novērtēšana darba vietā – mazos un vidējos uzņēmumos

Piezīme:

Kopienas dalībvalstis var izmantot vai pārstrādāt šos norādījumus, saskaņojot tos ar nacionālo likumdošanu un administratīvajiem nolikumiem, noteikumiem savā teritorijā.

1. Ievads

1.1.Šī daļa norāda vadošos principus Kopianas dalībvalstīs mazo un vidējo uzņēmumu darba devējiem, tā ierosina kā izmantot vispārīgos darba vides riska novērtēšanas principus viņu darbībā, kas doti A daļā.

1.2.Mazā un vidējā uzņēmuma darba devēja piemākums ir nodrošināt darbinieku darba drošības un veselības aizsardzību katrā darba aspektā. Tieši tāds pats pienākums ir liela uzņēmuma darba devējam. Tomēr, tiek ņemtas vērā īpašās vajadzības mazo un vidējo uzņēmumu vadīšanā, kuras ir apstiprinājušas faktus un tāpēc:

- personāla resursi un pieejamā ekspertīze uzņēmumā var būt ierobežota;
- bīstamības un tai sekojošā riska faktoru neapzināšanās, kura ir ārpus individuālā uzņēmuma pieredzes.

1.3.Šādiem uzņēmumiem atšķirīgas sistēmas. Dažās Kopianas dalībvalstīs ir specifiska likumdošanas un administratīvā vienošanās par kārtību, kādā veic darba vides riska novērtēšanu, bet citās valstīs darba devējs ir tiesīgs pats personiski vadīt riska novērtēšanu savā uzņēmumā.

Vienalga, kura situācija attiektos uz mazā un vidējā uzņēmuma darba vadītāja, viņš var izmantot savu ietekmi, kad jāveic darba vides riska novērtēšana. Viņš labāk pazīst savu uzņēmumu, gan vadošos darbiniekus, gan darbiniekus, gan arī bīstamības faktorus, kuri pastāv mazos un lielos uzņēmumos, kura ir tipiska parādība. Problēmas, kas ir sastopamas visa veida uzņēmumos ir izveidoti kontroles pasākumu principi, kurus var izmantot kā paraugus, lai mazinātu risku.

1.4.Taču, pat mazās firmās var būt darbības vai procesu posmi, kur riska faktorus ir relatīvi sarežģīti novērtēt un ir nepieciešama speciālista palīdzība. Šādus piemērus varēja atrast mazos uzņēmumos, kuri lieto sarežģītas pacelšanas iekārtas vai tvaika iekārtas. Citos mazos uzņēmumos būs speciālisti savā darbības nozarē, piemēram, darbā ar ķīmiskām vielām. Skaidrs ka viņiem būs jāsadarbojas ar tām personām, kuras vadīs riska novērtēšanu darbā, izmantojot savas iemaņas un zināšanas šajā jomā. Šādi speciālistu resursi var būt pieejami uzņēmumā, bet var arī nebūt. Uzņēmums, kurā nav šādu resursu, izmantos ārējos avotus, kuri dažās Kopianas dalībvalstīs var ietvert tādus resursus, kas ir sagatavoti šādam nolūkam, kurus nodrošina nacionālie varas orgāni.

1.5.Kad nonāk pie riska novērtēšanas darba izstrādes, jāseko tādiem pašiem principiem, kā tas norādīts A daļā. Līdzīgā veidā jāievēro vispārīgie principi, proti:

1. Jāievēro darba vides riska novērtēšanas mērķi: dodot iespēju darba devējam veikt nepieciešamos pasākumus darba aizsardzībā (skatīt A daļas 1. nodaļas 2. paragrāfu);
2. Jāievēro riska novērtēšanas pamatelementi (skatīt A daļas 1. nodaļas 3. paragrāfu):

- i. tiek prasītas konsultācijas un ikviena līdzdalība darbā ieskaitot vadītājus, uzraugus un darbiniekus vai viņu pārstāvjus, saskaņā ar nacionāliem likumiem un praksi;
  - ii. sekot procedūrai:
    - identificēt bīstamību;
    - identificēt darbiniekus, kuri var tikt pakļauti bīstamībai;
    - novērtēt risku;
    - izvērtēt, vai risku var likvidēt un ja nevar, tad identificēt kontroles pasākumus;
    - darbībai izvirzīt prioritātes.
3. Plānot pieeju darba vides riska novērtēšanai (A daļa 1. nodaļa 4. paragrāfs):
- pārliecināties, ka ikviena darbība iekļaujot normālo darba stundu pārsniegšanu, tad darba vieta ir pakļauta novērtēšanai;
  - vienmēr un vispirms jānoskaidro, vai identificētais risks var būt likvidējams, atbrīvojoties no materiāliem vai pārtraucot darbību, kura rada risku;
  - vienmēr izvērtēt, vai kādu izmaiņu veikšana var sniegt rezultātu.
4. Darbība riska novērtēšanas meklēšanā.

1.6. Mazo un vidējo uzņēmumu darba vadītājiem pilnīgi jāapzinās papildus iespējas, kuras varētu izmantot tur, kur viņi darbojas kā darba uzņēmēji vai kā iesaistītie darba uzņēmēji. Šādos gadījumos riska novērtēšanu jāveic ciešā sadarbībā ar galveno darba devēju (galveno darba uzņēmēju) un iesaistīto darba uzņēmēju, lai novērtētu kā viņu darbība var ietekmēt viņu abu darbinieku drošību un veselību.

2. Vadošās personas izvēle riska novērtēšanai.

2.1. Daži mazā un vidējā uzņēmumu darba devēji ir neziņā, kad jāuzsāk darba vides riska novērtēšana. Viņi nezina pie kā griezties, lai veiktu šo darbu. Dažās Kopienas dalībvalstīs var būt nozīmētas personas, kuras veic novērtēšanu, citās Kopienas dalībvalstīs novērtēšanu veic paši darba devēji vai arī darba devējs var deleģēt citas personas, lai izstrādātu šo darbu pilnīgi vai pa daļām, piemēram, uzraugiem vai ārējiem dienestiem, lai veiktu novērtēšanas procesu. Jebkurā gadījumā, vienalga kurš veiku novērtēšanu, tas ir darba devējs, kas ir ultimātīvi atbildīgs par darba vides riska novērtēšanu, ja arī to veic kāda cita persona, kurai ir nepieciešamās zināšanas, informācija un kompetence.

Svarīgi atcerēties:

1. tur, kur darba devējs nolemj veikt darba vides riska novērtēšanu, izvēle notiek konsultējoties ar darbiniekiem vai viņu pārstāvjiem;
  2. būtu labi, ja būtu iespējams identificēt dažādus darbiniekus vai citas personas, kurām ir zināšanas un iemaņas attiecīgajās jomās, piemēram, elektriķi, rasētāji;
  3. ikvienam darba vietā jāizvērtē savs lietderīgums riska novērtēšanā vajadzētu iesaistīt visus darbiniekus;
  4. jābūt informācijai (kā standartiem, prakses kodeksam), kas spētu palīdzēt tām personām, kuras veic riska novērtēšanu. Šai informācijai ir jābūt pieejamai visiem;
  5. taču, sākot kaut ko darīt, norīkotās personas veicot novērtēšanu var nākt pie secinājuma, ka īpaša riska faktoru novērtēšanā, piemēram, ietekme ieelpojot ķīmiskas vielas, viņu zināšanas un pārliecība ir nepietiekoša. Šādos gadījumos ir nepieciešama plašāka ekspertīze, jo norīkoto personu zināšanas un iemaņas neatbilst (skatīt A daļas 2. nodaļu).
- 2.2. Lai izlemtu, vai personai, kura veic darba vides riska novērtēšanu ir nepieciešamās un iemaņas, informācija un kompetence, darba devējiem ir jāatrod A daļas 2. nodaļas 7., 8., 9. paragrāfi. Praksē tas nozīmē, lai jebkurš veiktu novērtēšanu, viņam jābūt šādām zināšanām:
- darba drošības un veselības aizsardzības menedžments, iekļaujot spēju strauji izklāstīt savus ieskatus par darba drošības un veselības aizsardzības jomu, jāpierāda personāla organizēšanas spējas, lai nodrošinātu viņu līdzdalību darba drošības un veselības aizsardzības jomā, plānošanu un mērķu nospraušanu darba aizsardzībā, iekļaujot darbiniekus novērtēšanā un riska kontrolē;
  - izpratne par darbinieku darbību, ķīmisko vielu, instrumentu, resursu, iekārtu, telpu, transportu utt. izmantošanu, ietverot zināšanas par viņu īpašumiem un apstākļiem, kā arī veidu, kurā izmanto darbiniekus vai viņus vada;
  - pamatzināšanas par dažāda veida bīstamības faktoriem un to cēloņiem darba devēja komercdarbības sfērā, kāda ir viņu mijiedarbība un kas visticamāk viņus ietekmē;
  - zināšanas juridiskajos jautājumos, nolikumos un noteikumos, standartos un normatīvajos aktos, kas skar attiecīgo atbildības sfēru;
  - izpratne par attiecīgajiem pasākumiem, kuri ir apliecinājuši savu piemērotību un noderību, ja ir līdzīgi darbības veidi un līdzīgi apstākļi darba vietās. Būtu vēlams zināt, kur meklēt pieņemto standartu avotus par darba vides riska faktoru likvidēšanu vai kontroli komercdarbības sektoru.
3. Darba vides riska faktoru novērtēšana no parastu bīstamības faktoru parādīšanās.

3.1. Daudzos gadījumos riska faktoru novērtēšana no parastu bīstamības faktoru paradīšanās ir saistīta ar atklātu procesu, kas pamatojas uz spriedumu un neprasa sarežģītu tehnoloģiju pielietošanu. Lietderīgi ir pārbaudīt, vai bīstamības faktoru novērtēšanai ir atbilstoši izmantoti vai noteikti veicami aizsardzības pasākumi, vai tie pasākumi, kuri pastāv dzīvē un ir pierādījuši savu piemērotību un noderību, un vai tie tiek pielietoti un ir efektīvi.

3.2. Jāņem vērā visus aspektus veicot riska novērtēšanu, ja tie visi ir bīstamības cēloņi katrā iespējamā darbības posmā. Vairumam mazo un vidējo uzņēmumu darbības veidā ir piemērojami riska novērtēšanas principi. Tie ir sekojoši:

1. Sastādīt plānu novērtēšanai, kas:

- aptver visus objektus – zemes gabalus ar ēkām, kas ģeogrāfiski saistīti normāla darba procesa laikā;
- aptver citus darbības veidus, kuri notiek ārpus objektiem;
- skar citas normālas un parastas darbības, kuras nav ģeogrāfiski specifiskas, piemēram, strādājot ar jauniem materiāliem vai apgūstot jaunas mašīnu iekārtas;
- jāņem vērā paredzamās situācijas, kuras nav iekļautas normālā darba gaitas posmā, piemēram, uzņēmuma uzturēšana un ikgadēja darba pārtraukšana uzņēmumā;
- jāņem vērā darbiniekus, kuri pakļauti īpašam riskam, piemēram, darba invalīdi, grūtnieces un jauni darbinieki.

2. Plāna ieviešana darbībā ar strukturētu pieeju tā, lai nodrošinātu visu būtisku riska faktoru novērtēšanu. Piemērota struktūra jāpamato uz:

- procesu vai darbību. Šos principus var ieviest tur, kur:
darbība ir atkārtota (piemēram, konveijers):
kur darbinieki veic tādus pašus uzdevumus, lai gan viņi var darboties dažādās darba atrašanās vietās (ja tikai atrašanās vietai ir svarīga ietekme uz risku);
- darba atrašanās vieta – šos principus var ieviest tur, kur :
darbība ir atšķirīga katrā darba atrašanās vietā. Atrašanās vieta pati par sevi ir bīstama (piemēram, celtniecības darbi virs ūdens);
- cehs (iecirknis) organizatoriski saistīts ar novērtēšanu. Tas ir piemērojams tur, kur darbinieki vienā cehā izstrādā līdzīgas darbības sērijas (piemēram, galvenokārt biroju darbība);
- bīstamības vai riska raksturs un apjoms. Tas ir piemērojams tur, kur īpaša bīstamība vai risks ir labi zināma un novērtēšanā tiek izvirzītas prioritātes, piemēram, elektrobrigādes darbos, izmantojot jonizēto radiāciju.

3. Ieviešot plānu jāievēro:

- pirmkārt, bīstamības identificēšana, piemēram, ķīmiskā bīstamība, kas identificēta no etiķetēm un drošības datu lapām, mehānismu bīstamība, vadoties pēc ražotāja izdotajiem avotiem vai standartiem, kā arī fiziskā bīstamība – kritieni utt.;
- konsultēšanās ar darbiniekiem vai viņu pārstāvjiem, ietverot uzraudzību par kaitīgo ietekmi uz veselību, kuru var vai nevar nekavējoties saistīt ar īpašas bīstamības faktoru ietekmi;
- dokumentēt informāciju, kura pieejama no ārējiem preventīvajiem dienestiem (piemēram, darba aizsardzības dienests) par jautājumiem, kas attiecas uz arodslimībām, uzraudzību darbā, darbinieku ierosinātu jautājumu uzklauššana;
- identificēt, kuras personas var tikt pakļautas bīstamībai un kad;
- novērtēt riska faktoru paaugstināšanos no bīstamības;
- izvērtēt riska faktoru likvidēšanu;
- novērtēt veiktos kontroles pasākumus, salīdzināt tos ar labas prakses paraugiem, piemēram, vai tie ir juridiski saskaņoti, vai ir ievērotas nacionālās tehniskās vadlīnijas, prakses kodekss, darba organizācijas norādījumi;
- identificēt vietas, kur kontroles pasākumi nav atbilstoši vai riska faktorus varētu mazināt ieviešot papildus kontroles pasākumus, lai uzlabotu darba aizsardzību;
- identificēt darba zonas, kur turpmāk ir nepieciešama darba vides riska novērtēšana;
- izvirzīt prioritātes darbībā, lai sekmētu riska novērtēšanas atklāšanu.

3.3. Pakāpeniska pieeja riska novērtēšanā, kuru Kopienas dalībvalstis atzīst par lietderīgu, izskatot mazo un vidējo uzņēmumu vajadzības, par kurām ir rakstīts 1B un 2B pielikumos.

4. Riska kontroles paaugstināšana darba procesā

4.1. Darba vides riska novērtēšana ir tikai solis uz riska faktoru aizkavēšanu vai kontroli. Novērtējot riska faktorus darba devējiem ir jāizlemj:

1. vai riska faktori ir aizkavējami vai no tiem var izvairīties, piemēram, izmantojot dažādas vielas un veicot dažādus procesus, jāizvērtē vai tāds darba uzdevums ir nepieciešams, vai pati darbība vispār ir vajadzīga.
2. ja no riska nevar izvairīties vai to aizkavēt, tad jāizvērtē, kā to varētu mazināt līdz tādām līmenim, kas nekompromitētu darbinieku drošību un veselību darbā, piemēram, aizstājot bīstamo ar mazāk bīstamu vai drošu. Lai darba devējs sekmīgi vadītu riska kontroles pasākumus,

viņam jāvērs uzmanību uz darba specifiku, nacionālo likumdošanu, nacionāliem standartiem, norādījumiem un citiem kritērijiem, kurus ir izvirzījuši nacionālie varas orgāni.

3. vai veiktie pasākumi var uzlabot aizsardzības līmeni, kāds tiek piedāvāts darbiniekiem, lai nodrošinātu viņu drošību un veselību darbā.

4.2. Nosakot riska mazināšanas un kontroles stratēģiju, darba devējam jāapzinās vispārīgie sekojošie papildus principi:

- attīstos saskaņotu vispārīgu preventīvo politiku, kura aptver tehnoloģiju, darba organizēšanu, darba apstākļus, sabiedriskās attiecības un citu faktoru ietekmi, kas saistīta ar darba vidi;
- cīnīties ar riska cēloni;
- darbu pielāgo indivīdam, galvenokārt darba vietas iekārtojuma, darba aprīkojuma, kā arī darba un ražošanas metožu izvēles ziņā, īpašu uzmanību pievērš tam, lai atvieglotu vienmuļu darbu un darbu ar iepriekš noteiktu ritmu un mazinātu tā negatīvo ietekmi;
- ņem vērā tehnikas attīstību;
- veic nodarbināto instruktāžu un apmācību darba aizsardzības jomā;
- cenšas kontrolēt risku kur vien iespējams, nodrošina darbiniekus ar personiskiem aizsardzības līdzekļiem, piemēram, labāk lietot vietējo izplūdes ventilāciju nekā respiratorus. Citiem vārdiem, kontroles stratēģijā jāiekļauj personīgie aizsardzības līdzekļi, ja nav citas izvēles, bet tos var neizmantojot, ja ir citi aizvietojoši līdzekļi un attiecīgie pasākumi. Tomēr personīgie aizsardzības līdzekļi var būt lietderīgi, ja citi kontroles pasākumi tiek gatavoti ieviešanai un attīstīšanai.

4.3. Nākošais svarīgākais vispārīgais princips, kurš darba devējam jāapzinās, lai nenotiktu riska faktoru pārvietošana uz citu uzņēmuma darba vietas daļu vai citu atrašanās vietu.

5. Personisko aizsardzības līdzekļu izmantošana.

5.1. Darba devējam jāsaprot, ka personiskos aizsardzības līdzekļus izmanto tikai, ja nav iespējams nodrošināt darbinieku drošību un veselību ar kolektīvajiem, tehniskajiem vai organizatoriskajiem līdzekļiem.

5.2. Ja personiskie aizsardzības līdzekļi tiek uzskatīti par nepieciešamiem, tad tiem jābūt piemērotiem un lietderīgiem. Darba devējam vai kādai citai personai, kas veic darba vides riska novērtēšanu ir rūpīgi jāidentificē risks pret kuru aizsardzība tiek nodrošināta un tad izvēlēties līdzekļus, kuri ir paredzēti tam uzdevumam. Darba rezultātā aizsardzības līdzekļu izmantošana jāpārbauda, vadoties pēc ražotāja datiem un novērtētājs apstiprina to atbilstību uzdevumam. Tad novērtētājam jāapsver praktiski ierobežojumi, kuri var rasties no individuālo līdzekļu lietošanas un var saīsināt savu ekspluatācijas

laiku. Jāievēro arī uzglabāšanas derīguma termiņš, jāveic darbinieku apmācība aizsardzības līdzekļu izmantošanā un uzturēšanā.

5.3. Piemēram, ja jānēsā aizsargbrilles, lai pasargātu acis no lidojošām vielu daļiņām, novērtētājam vispirms jāpiekrīt tam, ka no riska nevar izvairīties darot darbu citādā veidā. Ja novērtētājs ir pārbaudījis šo aspektu, tad aizsargbrilles ir jāizvēlas tādas, kuras ir pietiekoši stipras, lai izturētu lidojošo vielu daļiņu atsitienu. Tad jāpārbauda, vai šīs aizsargbrilles ir piemērotas darbiniekiem un vai tās var piemērot citām vajadzībām, nēsājot acu brilles vai kontaktlēcas. Citas iespējamās problēmas var rasties nēsājot aizsargbrilles, iekaitot dūmaku vai miglu acu priekšā, izjutot neērtības, ja aizsargbrilles jānēsā ilgāku laiku. To visu jāņem vērā. Nobeigumā jāizdara secinājumi par aizsargbrīļu glabāšanu, tīrīšanu, uzturēšanu utt..

6. Prioritātes kontroles pasākumos.

Būtu lietderīgi sniegt padomu darba devējiem par kritērijiem, kuri ietekmē prioritāti, nodrošinot darba aizsardzības pasākumus, piemēram:

- ja rezultātā ir radies nopietns ievainojums vai kaitējums veselībai (piemēram, ilgstoša slimība vai neatgriezeniska ietekme veselībai) no identificētās bīstamības;
- personu skaits, kas varētu tikt pakļauts bīstamībai;
- zināšanas par nelaimes gadījumiem vai arodslimībām līdzīgās darba vietās;
- zināšanas par nelaimes gadījumiem vai arodslimībām, kuras var rasties no specifiskas, identificētas bīstamības.

1 B pielikums

Pakāpeniska pieejas atklāto riska faktoru identificēšanā un izvērtēšanā (paragrāfs 3.4.)

Tiek ieteiktas sekojošas darbības:

1. Informācijas atjaunošana un modernizēšana;
2. Izstrādāt pārskatus – novērtēt risku, pārbaudīt kontroles pasākumus un ja nepieciešams, ierosināt papildus pārskatus;
3. Izvirzīt prioritātes;
4. Izvērtēt vai ir nepieciešams iesaistīt kompetentas personas darba vides riska novērtēšana;
5. Saglabāt dokumentāciju;
6. Informēt visas attiecīgās personas;
7. Saskaņot ar likumu darba vides iekšējo uzraudzību uzņēmumā.

Kad šīs darbības ir veiktas, ir svarīgi atcerēties, ka jāiesaista darbinieki vai viņu pārstāvi, lai viņi varētu konsultēties un līdzdarboties.

1. Informācijas atjaunošana un modernizēšana.

Informācija ir ļoti būtiska, īpaši par sekojošiem jautājumiem:

- pārzināt sektora specifisko bīstamību;
- saskaņot darba aizsardzības pasākumus ar attiecīgajiem standartiem, likumiem un nolikumiem, normatīvajiem aktiem;
- uzzināt par darba aizsardzības pasākumiem, kuri ir pierādījuši savu lietderību;
- izvirzīt būtiskos kritērijus, veicot darba vides riska novērtēšanu, piemēram, ievērot drošības zīmes;
- ievērot darbinieku piezīmes, kas izteiktas viņu pārstāvjiem uzraugiem vai darba devējiem, kas attiecas uz ievērotā riska faktoriem.

2. Pārskata izstrādāšana.

Pārskata saturs.

Mērķis – konstatēt kur un noskaidrot vai sektoru specifiskās darbības var izraisīt bīstamību. Un ja nepieciešams, identificēt to, noskaidrot vai prasības, ieteikumi, vai praktiskie aizsardzības pasākumi ir izmantoti visu laiku un visās vietās.

Pārskata veidi.

- i. darbības vai procesu uzraudzība;

- ii. darba vietas apskate;
- iii. pārdomāt veidu, kādā darbs ir organizēts,
- iv. īpaša bīstamība vai risks.

Pārskatu vadīšana.

Pārskats var ieņemt ideālas situācijas salīdzinājumu ar patieso situāciju, izmantojot:

- pārbaudes sarakstus, kuri attiecas uz iespējamo bīstamību un atbilstošu kontroles pasākumu formu;
- pārbaudes sarakstus, kuri attiecas uz darba aizsardzības pasākumiem, kuriem ir jādarbojas attiecīgajā nodarbes veidā;
- darbības instrukcijas;
- ķīmisko produktu drošības datu lapas, ieverot vadību un kontroles pasākumus;
- standartus, likumus un nolikumus.

Šis salīdzinājuma uzdevums attiecas uz sektora specifiskiem aizsardzības pasākumiem un nevar ieverot visas īpašības, kas raksturīgas specifiskai darba vietai vai specifiskai darbībai. Jāapspriež vai jebkādi turpmākie aizsardzības pasākumi ir nepieciešami.

3. Prioritāšu izvirzīšana.

Visnepieciešamāko pasākumu steidzamība jāizzina atsaucoties uz riska strauju izvērtēšanu (skatīt 5. paragrāfu).

4. Nepieciešamības izvērtēšana par kompetentu personu iesaistīšanu darba vides riska novērtēšanā.

Izstrādājot riska novērtēšanu un izlemjot par atbilstošu pasākumu veikšanu, iesaistītā personām visu laiku jākontrolē savas spējas un zināšanas, vai tās ir pietiekošas, lai veiktu pareizu darba drošības un veselības aizsardzības situācijas novērtējumu.

Kopienas dalībvalstis, kur darba devējs veic riska novērtēšanas sagatavošanas darbu, ja personai, kura veic riska novērtēšanu ir jebkādas šaubas, darba devējam ir jārikojas tā, lai novērtētājam, kam ir nepieciešamās iemaņas, palīdzētu kāda cita kompetenta persona.

5. Dokumentācija.

Jābūt protokoliem par attiecīgo jautājumu risināšanu, ietverot protokolus par riska kontroli, izmantojot atbilstošus aizsardzības pasākumus.

Šādi protokoli var tikt izmantoti kā pamats:

- informācija iesaistītajām personām;
- novērtēšanas uzraudzība vai visnepieciešamākie pasākumi ir ieviesti;
- liecības, kas sagatavotas uzraudzības orgāniem;
- jebkāda revīzija, ja apstākļi ir mainījušies.

Mazākais, kas ir jāietver protokolos ir sekojošas detaļas:

- sastādīt to personu profesiju (amatu) sarakstu, kuras izstrādā darba vietas apskati un norāda apskates datumus;
- uzsākot darbu, norādīt iecirkni;
- norādīt darba vietu un darbības veidu;
- bīstamības un riska paaugstināšanās sekas;
- visnepieciešamākie aizsardzības pasākumi (kur atbilstoši noteikumiem pasākumu plāns ir sastādīts);
- detalizēts ievads visnepieciešamāko pasākumu veikšanai, piemēram, atbildīgās personas vārda, datums;
- darba vides iekšējās uzraudzības darba kārtības sekojošas detaļas, piemēram, datētas apskates, uzziņa kompetentām personām.

6. Visu iesaistīto personu informēšana.

Visas personas, kuras var tikt pakļautas riskam, jāinformē par bīstamības pastāvēšanu, par jebkuru iespējamo kaitējumu, kura objekts viņi varētu būt un par visnepieciešamākajiem pasākumiem, lai aizkavētu kaitējumu.

7. Pakļaušanās darba vides iekšējai uzraudzībai.

Drošību un veselību darbā jā saglabā visu laiku, veicot regulāras pārbaudes, lai nodrošinātu pakļaušanos aizsardzības pasākumiem.

Protams iepriekšējā paragrāfa pēdējās divas darbības ir būtiski riska menedžmenta elementi, kas ir svarīgāki pat par riska novērtēšanas procesu. Darba devēja par to ir atbildīgs.

Detalizētāki norādījumi par darba vietas, darba aprīkojumu un ķīmisku produktu bīstamības novērtēšanu ir sniegti 2 B pielikumā.

2 B pielikums

Pakāpeniska pieeja darba vides riska novērtēšanā.

1. Darba vietas novērtēšana.

Definīcija

Darba vieta ietver jebkuru vietu darba telpās, kuras ir pieejamas strādniekiem viņu darba procesā, ieskaitot ieeju un izeju.

Prasību minimums.

Prasību minimums ir izklāstīts Direktīvā 89/654/EEC 1989. gada 30. novembrī. Novērtēšanas nolūkos jāņem vērā nacionālie nolikumi un savukārt tiem vismaz ir jāatbilst Direktīvas 89/654/EEC noteikumiem. 1. un 2. Direktīvas pielikumi sniedz konsultāciju par turpmākajām detaļām.

Jāievēro minimālie noteikumi:

- stabilitāte un vienprātība;
- elektroierīces;
- evakuācijas plāns;
- ugunsdrošības signalizācijas un ugunsdzēsības aparāti;
- ventilācija;
- telpu temperatūra;
- apgaismojums;
- grīdas, sienas, griesti un jumti;
- logi un jumta logi;
- durvis un ejas;
- satiksmes maršruti – bīstamās zonas;
- eskalatori;
- iekraušanas trapi;
- telpu dimensijas un telpa manevrēšanai darba vietā;
- atpūtas un izklaides vietas;
- atpūtas istabas grūtniecēm un mātēm zīdītājām;

- lazaretēs;
- pirmās palīdzības iekārtas;
- darba vietas darba invalīdiem;
- darba vieta brīvā dabā.

Novērtēšanas process.

Kā likums, novērtēšana ir pamatota uz fizisku darba vietu apskati vai, ja tas nav iespējams (piemēram, dēļ negaidīta sarežģītuma darba procesā) veikt darba procesa novērtēšanu (skatīt 3.2. paragrāfu).

Resursi.

Galvenokārt no pārbaudes rezultātu lapām, kas sastādītas, lai atvieglotu aktuālu/ ideālu situāciju, kas saskaņota ar nacionālajiem nolikumiem un noteikumiem. Arī uzziņas ir izmantojami Direktīvas 92/58/EEC noteikumi par darba drošības vai veselības aizsardzības drošības zīmēm darbā.

2. Darba vides riska novērtēšana, kuru izraisa darba aprīkojums.

Definīcija.

Darba aprīkojums ietver jebkuru ierīci (mašīnas, mehānismus), aparātus, darba rīkus vai iekārtas, ka lieto darbā.

Prasību minimums.

Darba aprīkojuma lietu skaits, piemēram, mašīnas, Kopienas Direktīvas nosaka specifiskas minimuma prasības ar kurām ražotājs sastopas pirms aprīkojums utt. ir pārdots. Šīm iekārtām ir jāiztur 'CE' marķēšana, kāda tā noteikta Padomes reglamentā (EC) numura 40/ 94 par Kopienas fabrikas zīmi.

Bīstamība ko izraisa darba aprīkojums.

Joprojām nepieciešams novērtēt riska ietekmi uz darba drošību un veselības aizsardzību, ja riez iekārtas ir uzstādītas un izmantotas darba vietās.

Rezultātā nepieņemams risks var joprojām parādīties dēļ darba aprīkojuma, piemēram:

- darba vietas raksturs;
- darba organizēšanas veids;
- neapvienojami iekārtu priekšmeti;
- iekārtas vairāku priekšmetu kopējā ietekme (piemēram, troksnis vai karstums);
- dažāda minimālo prasību interpretācija;
- Eiropas standartu trūkums.

Parastas bīstamības novērtēšana.

Jāpārbauda:

- vai ražotāja instrukcijas ir apbilstošas un vai tās ievēro; vai visas drošības iespējas, kuras ražotājs ir atzīmējis vienmēr tiek ievērotas;
- vai iekārtu un darba vietu ergonomiskais plānojums ir piemērots personai, kura veic darbu;
- vai fiziskais un psiholoģiskais stress uz darbinieku, veicot darbu, ir pamatots;
- vai iekārtas joprojām atbilst ražotāja plānotajai specifikai tajā vietā un apstākļiem, kur to izmantos;
- vai nepieciešamas vēl papildus prasības, kuras attiecas uz darba vietu.

Pilnīga novērtēšana.

Normāli novērtēšanas procedūra aptver visus šos aspektus kopumā, piemēram, darba aprīkojumu, attiecīgās darbības veidu un darba vietu, bīstamu ķīmisko produktu izmantošanu un personiskos aizsardzības līdzekļus.

Resursi.

Tie ir atrodami:

- lietošanas instrukcijās;
- aizsardzības pasākumu pārbaūžu rezultātu lapās;
- izziņas avoti par atbilstošiem kritērijiem un standartiem.

3. Riska ietekmes novērtēšana uz darbinieku veselību, izmantojot ķīmiskos aģentus.

Definīcija.

“Ķīmiska aģents” nozīmē jebkuru ķīmisku elementu vai to kopumu jauktā vai tīrā veidā, dabiskā vai apstrādātā stāvoklī darba procesā, vai ar vai bez nolūka ražots un laists vai nelaista tirdzniecībā.

Sastopamība.

Ķīmisks aģents var:

- tikt lietots vai paredzēts lietošanai procesā;
- rasties darba procesā vai būt kā šā procesa rezultāts;
- būt materiālu sastāvdaļā citiem nolūkiem, piemēram, tīrīšanai, dzesēšanai, smērvielās, krāsās.

Uzmanība jāpievērš ražošanai, glabāšanai, transportēšanai, izmēģināšanai, likvidēšanai, ķīmisko aģentu tirdzniecībai un ražošanas procesam.

Darba devēja pienākumi.

Darba devējam jāapzinās ķīmisko aģentu pastāvēšana darba vietā. To vislabāk panākt, inventarizējot bīstamo ķīmisko vielu sarakstu par darba vietu, kur tās sastopamas vai paredzētas izmantošanai darba vietā. Lietderīgi ieviest uzskaiti par katru ķīmisku produktu un sagatavot "brīdinājuma" un "drošības" zīmes, nosakot to atrašanās vietu, vadoties pēc Direktīvas 67/548/EEC un 88/379/EEC norādījumiem likumprojekta labojumos, kur tās ir pielietojamas. To var veikt ar ražotāja vai piegādātāja drošības datu lapu izmantošanu.

Inventarizācijā jāuzrāda šādas detaļas:

- attiecīgas klasifikācijas un identifikācijas nodrošinājums;
- datu lapas (ietverot darba drošības un veselības aizsardzības datu lapas);
- rakstiskā veidā instrukcijas par lietošanu vai riska mazināšanu;
- norādīt iespējamo savstarpējo iedarbību ar citām ķīmiskām vielām.

Darba devējam ir jāizstrādā visu darba vietu novērtēšana, kurās izmanto bīstamas ķīmiskas vielas.

Ieteicams arī pa nenozīmīga riska vielām, piemēram, mašīnrakstīšanas korektīvajiem šķībumiem labi ventilētā birojā, novērtējumam jābūt rakstiskā veidā un jāiekļauj šādas detaļas:

- darbinieku skaits, kas pakļauts riskam;
- riska raksturs. Līmenis, ilgums un ietekmes veids (jākonstatē riska apjoms kur iespējams);
- profesionāla darba ierobežojumi, ietverot durvju sliekšņu un rokasgrāmatu novērtējumu;
- visas darbības, kuras saistītas ar riska paaugstināšanos;
- iespējamās ietekmes uz darba drošības un veselības aizsardzību;
- nepieciešamos sertifikātus (ja tie ir nepieciešami);
- informācija, kas nepieciešama drošības datu lapās ar kurām nodrošina piegādātājs vai importētājs (saskaņā ar Direktīvu 88/379/EEC 10. pantu un 92/32/EEC).

Bīstamu ķīmisku vielu identificēšana.

Katru ķīmiskas vielas konteineri nodrošina ar etiķeti, uz kuras ražotājs norāda bīstamības pakāpi. Ražotājam jāpievieno datu lapa. Ja ir

jebkādas šaubas, izmantotājs var pieprasīt ražotājam vai piegādātājam rakstisku informāciju.

Kad ķīmiskās vielas pārvieto uz citu konteineri vai pārsūknē pa caurulēm utt. darba vietā, tiem arī ir jābūt ar uzlīmētām etiķetēm, lai varētu identificēt to saturu.

4. Personisko aizsardzības līdzekļu izvēle.

Personiskos aizsardzības līdzekļus izmanto tikai tad, ja ir neiespējami nodrošināt darbinieku drošību un veselības aizsardzību darbā ar kolektīvi tehniskiem un organizatoriskiem līdzekļiem.

Definīcija.

Personiskās aizsardzības līdzekļi ir ierīces, kas paredzētas turēšanai vai nēsāšanai, lai darbinieks izsargātos no bīstamības. Jebkura veida īpašas ierīces, kuras izmanto darbinieks kādam nolūkam ir paredzēts kā personiskie aizsardzības līdzekļi.

Prasību minimums.

Darba drošības un veselības aizsardzības prasību minimums par personisko aizsardzības līdzekļu izmantošanu ir norādīts Direktīvā 89/656/EEC. Novērtēšanas nolūkos tās norādījumi ir jāaskaņo ar nacionālajiem noteikumiem. Tiem jābūt vismaz ekvivalentiem ar Direktīvā 89/656/EEC norādītajām prasībām.

Personisko aizsardzības līdzekļu novērtēšana.

Personisko aizsardzības līdzekļu izvēlei jāpamatojas uz novērtēšanu, ietverot:

- konstatēt riska faktorus, kurus nevar atbilstoši mazināt ar citiem līdzekļiem;
- konstatēt personisko aizsardzības līdzekļu piemērotību nolūkam, lai nodrošinātu visnepieciešamāko vajadzību aizsardzībā pret risku un iespējamo papildus bīstamību;
- personisko aizsardzības līdzekļu piemērotības un lietderības novērtēšana.

Novērtēšanas un izvēles procesā jāiesaista visi attiecīgie darbinieki vai viņu pārstāvji.

Resursi.

- riska novērtēšanas rezultāti par darbības veidu, darba vietu, darba aprīkojumu un bīstamām vielām;
- personisko aizsardzības līdzekļu apraksts.